

HÜNERNÂME

Minyatürleri ve Sanatçıları

İSLAM TARİH SANAT
ve KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA
MERKEZİ - İSTANBUL

00 42 66

Topkapı Sarayı Müzesi'nin kütüphanesinde tek nüsha olarak muhafaza edilen, dünyaca meşhur «Hünernâme» adlı eserin bütün minyatürlerini bir araya toplayan bu eser

Kuruluşunun 25. yılı dolayısıyla
YAPI ve KREDİ BANKASI
adına
Bir kültür hizmeti olarak

DOĞAN KARDEŞ

Matbaacılık Sanayii Anonim Şirketi'nin ofset ve tipo tesislerinde, 43 minyatür asıllarile aynı boyda ve yapan ressamalara göre sıraya konmuş olarak yalnız 2500 adet basılmıştır.

HÜNERNÂME

Minyatürleri

ve

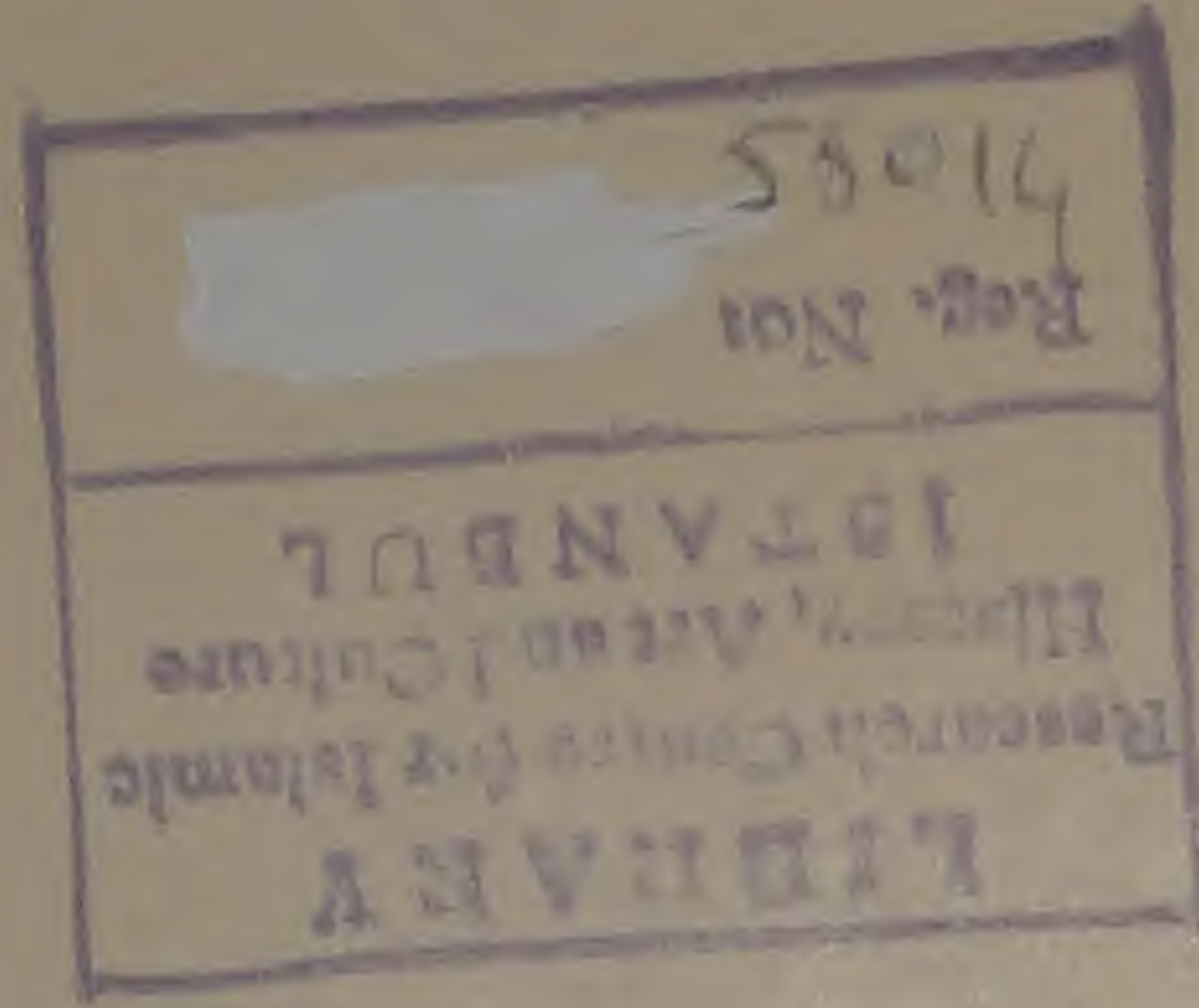
Sanatçıları

İSLAM TARİH SANAT
ve KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA
MERKEZİ - İSTANBUL

İSTANBUL

1969

958014

7107561

Basıldığı yer:

Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A. Ş. Basımevi
İSTANBUL 1969

ÖNSÖZ

Sultan III. Murad sanat, ilim ve edebiyata büyük değer veren, kendisi de dört divân sahibi şâir bir hükümdardı. Bu sebeple devrinde büyük sanat adamları, bilginler ve şairler yetişmiş, Türk minyatür sanatının en güzel örnekleri, onun zamanında yaratılmıştır. Sultan III. Murad bir taraftan yeni eserler yazdırıp nefis osmanlı minyatürleri ile bezetirken, bunları yeter görmemiş, bir taraftan da, eskiden yazılmış eserleri yeniden yazdırmış, bunlara da minyatürler ilâve ettirmiştir. Nitekim, Siyer-i Nebî adlı eser bu devirde yeniden yazılmış ve 800 minyatürle süslenmiştir.

Sultan III. Murad zamanında yazılan eserlerin çoğunda, yazar adı olarak, devrinin şehnâmecisi «Seyyid Lokman bin Hüseyin bin el-Aşurî el-Urmevî» adı görür. Seyyid Lokman, 4 ocak 1578 (22 Şevval 985) tarihinde Şehnâmecilik görevine tayininden, ölüm tarihi olan 1601 yılına kadar pek çok eser yazmıştır. Bunlardan biri olan «Hünernâme»yi yazmaya 1579-80 (H.987) yılında başlamış, 1584-85 (992) yılında bitirmiştir. Bu eserde, Osmanlı Devletinin kurucusu olan Sultan Osman Gazi'den, Yavuz Sultan Selim'e kadar Osmanlı Padişahlarının cülusları, ölümleri, her türlü vasıfları, merakları ve karakterleri, av eğlenceleri ile zamanlarındaki tarihî olaylar ve savaşlar, kısaca belirtilmiştir.

Aherli kalın kâğıt üzerine, 485 mm. boy ve 305 mm. eninde, 234 sahife olan Hünernâme, Bosnalı Sinan bin Mehmed eli ile, güzel ve iri talik hatla yazılmıştır. Başlık müzehhep, yaprakların kenarları halkârî ve zerefşan bezemeli, sözbaşları kırmızı, çetveller altunludur. İçinde, osmanlı üslûbunda ve hârikulade güzellikte, sahife büyüklüğünde 45 minyatür vardır. Miklepli, içi ve dışı kabartma şemse, çiçekli ve altunlu, kahverengi deri cildi de, devrinin eseridir.

Topkapı Sarayı müzesinin kütüphanesini süsleyen ve zaman zaman bir camekân altında ziyaretçilere gösterildiği günlerde minyatürleri, yazıları, süsleme işleri ve cildi ile seyircilerini kendine hayran bırakan bu nefis eserin onaltıncı yüzyıl Türk minyatürcülüğü ve süsleme sanatı ile Türk kitap yapma hünerinin en yüksek

örneği olduğunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Hünernâme, dünyada tek nüsha olduğu ve çok yüksek bir değer taşıdığı için ancak Topkapı Sarayı'nda, hususî müsaade ile görülebilmektedir. Bu sebeble, sadece şöretini duymuş olan yerli ve yabancılar tarafından ziyaret edilir. Kısa sürmesi pek tabii olan bu ziyaretler sırasında, pek nefis minyatürlerin tadına varamadan insan, o güzel kitabı kapamaya mecbur olur.

Onaltıncı yüzyıl Türk kitapçılık sanatının nefis bir örneği olan Hünernâme'nin taşıdığı güzellikleri raflar arasından çıkarıp bu güzelliklerden anlayan herkesin onu doya doya seyretmesini mümkün kılmak ve böylece bir kültür hizmeti ifa etmek maksadiyle, Hünernâme'deki bütün minyatürleri bir araya toplayan bu röprodüksiyonu vücade getirmiş bulunuyoruz. Esasen, kütüphanelerimizdeki bütün kıymetli eserlerin, muhtemel bir âfet ile yok olmaları ihtimaline karşı bir tedbir olmak üzere, renkli filme alınmalarından başka, matbaacılığımızın vardığı yüksek seviyeden faydalanılarak asıllarına en yakın röprodüksiyonlarının yapılması zarurî olduğuna inandığımız için bu zor işe Hünernâme'den başlamayı bir vazife saydık. Ayrıca Hünernâme'den alınmış ve asıllarındaki güzellikleri aksettirmekten uzak olan birtakım acele baskıların bu şâhseri gölgelemesine nihayet vermek için bu hizmeti yapmak gerekiyordu.

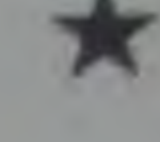

Doğan Kardeş Matbaasının ofset ve tipo tesislerinde çalışan kıymetli sanatkarların işbirliği ve büyük bir itina ile vücade getirilmiş olan bu kitap, Hünernâme'nin en kıymetli parçalarını teşkil eden minyatürlerini, asıllarına imkân ölçüsünde sadık kalınmaya çalışılarak, bir araya toplamaktadır. Bunda ne derece başarıya ulaştığımızı eseri tetkik edecek olan sanatseverlere bırakırken kıymetli araştırmacılarımızdan Sayın Nigâr Anafarta'nın kitabımızın başına koyduğumuz etüdüne dikkatinizi çekmek isteriz. Yıllardan beri Topkapı Sarayı Müzesi arşivlerini inceden inceye tetkik etmekte olan Sayın Nigâr Anafarta, burada rastladığı

bir vesikadan, Hünernâme'nin hazırlanmasında hangi sanatkârların çalıştıklarını öğrenmiş bulunmaktadır. Bu buluş sayesinde, şimdiye kadar yalnız Nakkaş Osman tarafından yapılmış olduğu zannedilen Hünernâme'deki minyatürlerin, aslında yalnız Nakkaş Osman'ın değil, ondan başka Ali Çelebi, Mehmet Bey, Veli Can, Molla Tiflisî, Mehmet Bursavî adında daha beş nakkaşın eserlerini ihtiva ettiği meydana çıkmış, bu sanatkârlara saraydan verilen resim malzemesi, altın, gümüş ve kâğıt çeşitleri hakkındaki kayıtlardan edinilen bilgi ve eserin aslı ile yapılan karşılaştırma sonunda hangi nakkaşın hangi minyatürleri yapmış olduğu anlaşılmıştır. Sayın Nigâr Anafarta, bu çalışması ile, sadece Hünernâme hakkında şimdiye kadar mevcut olan yanlış bir bilgiyi düzeltmekle kalmamış, isimlerini bugüne kadar kimselerin bilmediği, minyatür yapmakta üstad beş Türk ressamını da isimleriyle ortaya çıkarmış oluyor ki, bunun da Türk minyatür sanatının ustalarını bilmek bakımından çok büyük bir kazanç olduğunda şüphe yoktur.

Hünernâme'nin minyatürleriyle beraber Sayın Nigâr Anafarta'nın bu buluşunu da sanatseverlere takdim etmek fırsatını elde ettiğimiz için büyük bahtiyarlık duyuyoruz.

Türkiye'de basılmış en büyük röprodüksiyon vasfını taşıyan bu kitabı sanatseverlere takdim ederken bu zor hizmeti başarmayı bizden istemiş ve gereken cesareti vermiş olan Yapı ve Kredi Bankası'na minnetlerimizi arzederiz.

Bir yıldan fazla sürmüş olan çalışmalarımız sırasında gerek renkli filimlerin çekilmesinde, gerek eserin aslındaki renklerle yaptığımız karşılaştırmalarda bizlere her türlü kolaylığı göstermiş olan Topkapı Sarayı Müzesi'nin kıymetli idarecilerine teşekkür etmek bizim için ifası zevk veren bir vazifedir.

Şevket RADO

HÜNERNÂME

Minyatürleri ve Sanatçıları

Bugün Türk, hattâ dünya kütüphanelerinin en değerli eserlerinden biri olan ve XVI. yüzyıl Türk minyatürlerinin pek güzel örneklerini ihtiva eden «Hünernâme» isimli şaheserin birinci cildinin (Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kütüphanesi No. 1523) günümüze kadar bilinmeyen taraflarını tamamiyle açıklayan bir arşiv vesikası elimize geçmiş bulunuyor. (1)

Osmanlı Padişahlarının, devletin kuruluşundan Kanunî Sultan Süleyman zamanına kadar bir Şehnâme olan Hünernâme'nin birinci cildine, Ârif mahlasını kullanan Fethullah bin Kâtip Derviş eş-Şirazî başlamış, türkçe şiirlerini Hazanî, farsça şiirlerini Esirî takma adıyla yazan Eflâtun bin Şeyh Mehmed Derviş eş-Şirvanî devam etmiş, onun da ölümü üzerine Şehnâmecî tayin olunan (977 H. - 1569 M.) Seyyid Lokman bin Hüseyin bin el-Aşurî el-Urmevî bitirmiştir. Eserin yazılmasına Murad III. emri ile (987 H. - 1579 - 80 M.) senesinde başlamış ve (992 H. - 1584 - 85 M.) de tamamlanmıştır (2).

Topkapı Sarayı Arşivinin, evvelce tasnif dışı bırakılmış vesikaları arasında bulunan, iki şekilde filigranlı, mührelenmiş Avrupa kâğıdından yapılmış, 120 mm. en ve 360 mm. boyunda ve bir kısmı siyakat yazısı ile yazılı, bir kısmı boş, on yapraklı, 990 H. - 1582 M. tarihli bir defterde, isimleri birer birer zikredilmek üzere, Hünernâmenin yazarı, minyatürleri, müzehheb başlıkları ve cildi için çalışan sanatçılar, en ince teferruata kadar kullanılan resim malzemesi, altın, gümüş, kâğıt çeşitleri ile hangi sanatçının kaç meclis (composition) ve hangilerinin serlevha yaptığı ve kitabın minyatürleri kadar değerli bir sanat eseri olan oıldini yapan mücellidin ismi de belirtilmektedir.

(1) Bu vesika üzerine dikkatimi çekmek lûtfunda bulunan Sayın Hocam Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya burada teşekkürü ödenmesi gerekli bir borç bilirim.

(2) Fehmi Edhem Karatay - Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu - İstanbul 1961, S. 225 - 226, No. 688, H. 1523.

Gerçi vesikada «Hünernâme» adı geçmiyorsa da, eserin müellifi olarak bildiğimiz Seyyid Lokman, minyatürlerini yapan sanatkâr olarak tanıdığımız Nakkaş Üstad Osman isimleri, vesikanın tarihi, minyatür ve serlevha sayısı göz önünde tutularak yapılacak bir karşılaştırma, defterde görülen malzeme ve paranın Hünernâme için sarfolunduğuna ve sanatkârların bu eser için çalıştıklarına şüphe bırakmamaktadır.

Vesikanın incelenmesinden, Hünernâme minyatürlerini yapan sanatçının sadece Osman olmadığı gerçeği aydınlanmakla kalmamakta, tezhipçi olarak bilinen bir sanatçının minyatür de yaptığı anlaşılmakta ve isimleri meçhul bazı sanatçıların, sanat değeri âdeta efsaneleştirilen Nakkaş Osman'dan, çok daha üstün bir sanat niteliğine sahip oldukları görülmektedir.

Defterin ilk yaprağı yazılı değildir, Yaprak 2 a. da Üstad Osman'a bayram gecesi, evvelce aldığı dokuz yüz akçeden gayrı verilen meblâğ görülmektedir. Yaprak 2 b. de, başta «Hüv'el-mu'in» kelimeleri bulunduğu göre, defterin başlangıcının burası olması lâzım gelir. Başlıkta: «Defter-i ihracat-ı lâzime-i Tomar-ı Hümayûn fi şühur-i sene 990» (1582) yazısı vardır. Daha aşağıda, aynı senenin şaban ayında, Kâğıt Emîni Seyyid Lokman vasıtasıyla verilen para, sanatkârlardan Üstad Osman'ın tasvirler ve lâcivert boya bedeli olarak, Üstad Kasım Nakkaş'ın (3) serlevhalar için al-

(3) Mustafa Ali - Menakıb-ı Hünerverân isimli eserde «mücellidler zümresi»nde bir Molla Kasım'dan bahsetmektedir. Başvekâlet Arşivindeki Ruus (Vezir, beylerbeyi, timar, zeamet sahipleri müstesna, devletten maaş alan diğer memurların inhalarının kaydedildiği defter) ve Mühimme (Divandan çıkan hükümlerin kaydedildiği defter) defterleri üzerinde yaptığımız incelemelerden Üstad Kasım'ın 985-998 (1577-1589) senelerinde Hassa nakkaşları arasında bulunduğu ve Hassa Nakkaşları Bölükbaşı olduğu, bu arada Mısır'da da istihdam edildiği anlaşılmaktadır. 239 sayılı Ruus defterinde, S. 305 de, Şehnâmecî Seyyid Lokman'ın 27 Safer 990 (25 Mart 1582) tarihli bir arz tezkeresinde, Hassa Nakkaşlarından Bölükbaşı Üstad Kasım şöyle nitelenmektedir: «Fünun-ı nakışda mânend-i Mâni ve cemi' rûsumda Behzad-ı Sâni olup nakışdan gayrı hattat dahi olub...» bu kayıddan ve diğer yazılardan Kasım'ın tezhib sanatında olduğu kadar nakış ve hat sanatında da üstad olduğu görülmektedir.

dıkları paralar ile Üstad Edirneli Hüseyin'e (4) altun ve gümüş varak bedeli olarak ödenen meblâğ ve yine üstad Osman ile Üstad Mehmed'e (5) verilen altun ve gümüşün deste olarak miktarları ve renkleri görülmektedir. Yine bu yaprakta «altunun destesi yüz elli ve gümüşün altışara» kaydı vardır.

Yaprak 3 a. da, başta bir tâlik yazı denemesi, Üstad Hüseyin, Feramerz ve bugüne kadar ismini bilmediğimiz, Hünernâme'nin mücellidi «Abdi» ye ödenen para ve eser için çalışan sanatkarların yaptığı minyatür ve serlevha sayısı kayıtlıdır.

Hünernâme'nin birinci cildinde bulunan kırk beş minyatürün Nakkaş Osman tarafından yapıldığı bir kanaat halinde yerleşmişti (6). Bu muhteşem eserin, kollektif bir çalışma sonucu, bir atölye mahsulü olabileceği de düşünülüyor, fakat elimizde bu düşünceyi ispatlayacak bir doküman mevcut olmadığı için kesin bir hükme varılamıyordu. Yeni bulunan vesikadan anlaşıldığına göre, eserdeki kırk beş minyatürden (7) sa-

(4) Menak-ı Hünerverân Y. 65 b. de «Müzehhibler Zümresi»nde, Velican'ın kardeşi ve Saray Nakışhanesinde vazifeli olan bir Hüseyin Bey görülmüyor. Başvekâlet Arşivindeki Ruus ve Mühimme defterlerindeki kayıtlardan ise, Zerkûb Hüseyin'in 981-999 (1573-1590) yılları arasında Hassa Altuncusu olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. 239 sayılı Ruus defterinde, 11 Cemaziyelevvel 990 (3 Haziran 1582) tarihli bir kayıda: «Şehnâmecî Lokman Efendi mektup gönderip zevkûblardan Üstad Hüseyin fenninde mahir olup Şehnâme-i Hümayûn'a lâzım olan evrakı işlemeğin mahlûlden üç akçe ile nakkaşlar müteferrikalarına ilhak.»

Yine Başvekâlet Arşivinde, 998 (1590) tarihli Ruus defterindeki bir kayıddan, Zerkûb Hüseyin'in hizmeti ve kendisine yapılan tevcihat anlaşılmaktadır: «Hassa Altuncularından Hüseyin Rikâb-ı Hümayûnu ma arz-ı hal sunub Şehnâme ve binalara altun varak işleyüb ziyade hizmet ettim deyü çavuşluk rica etmeğin onbeş akçe ulûfesi hazineye kalmak üzere Silistre ifrazından bin beş yüz akçe timar tevcih olunduğu 28 Cemaziyelahir 998 (14 Nisan 1590)»

(5) Başvekâlet Arşivi Ruus Defteri No. 239, S. 243, 18 Zilhicce 989 (Aralık 1581) tarihli bir kayıda, nakkaşlar arasında, Hünernâmenin sanatkarlarında olduğu gibi, iki üstad Mehmed, Osman ve Ali isimli sanatkarlar görülmektedir:

An Cemaat-i Nakkaşan-ı Hassa			
Üstad Osman Nakkaş Terakki 3	Üstad Ali Nakkaş Terakki 3	Üstad Hasan Nakkaş Terakki 2	Üstad Mehmed Nakkaş Terakki 2
Üstad Mehmed-i diğer Terakki 2		Üstad Fazlullah Osman Nakkaş Terakki 2	
Üstad Şah Mehmed Terakki 2	Üstad Musa Müzehhib Terakki 2		Neferen 8
An Cemaat-i Mücellidan-ı Hassa			
Üstad Mustafa Ser-i Mücellidin Terakki 1	Üstad Abdi Terakki 1		Neferen 2

(6) Bu incelememizin sonundaki bibliyografyada, Hünernâme hakkındaki monografiler ve Türk veya İslâm sanatına dair diğer eserlerde, 1550-1590 seneleri arasında yazılmış kitaplardaki bütün minyatürlerin Nakkaş Osman tarafından yapıldığı kesinlikle ifade edilmektedir.

(7) Ernst Diez-Oktay Aslanapa. Türk Sanatı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınlarından No. 627. S.278.

Oktay Aslanapa. Turkish Arts. Doğan Kardeş Yayınları. İstanbul. P. 140.

Yukarıdaki iki eserde, Hünernâme'nin birinci cildinde altmış beş minyatür bulunduğu yazılmaktadır. Bu sayı yanlıştır. Hünernâmenin birinci cildinde kırkbeş, ikinci cildinde altmış beş minyatür vardır.

dece ondokuz tanesi Üstad Osman tarafından yapılmış, diğer yirmi altı minyatür ve serlevhalar, sanatçılar arasında, aşağıda görüldüğü gibi, bölünmüştür:

Mecalis-i Üstad Osman Aded 19	Ali Çelebi Meclis Aded 6	Meclis-i Mehmed Bey Aded 10	Meclis-i Veli Can Aded 2
Serlevha-ha-i Veli Can Aded 4	Serlevha-i Molla Kasım Aded	Meclis-i Molla Tiflisi Aded 5	Meclis-i Mehmed Bursavi Aded 3

Eserdeki minyatürlerin sayısını ve sanatkarlara göre dağılımını, vesikadan tespit ettikten sonra «Hünernâme»yi bu kere de bu gözle incelemeye düşündük. Minyatürlerin üslup özelliklerine göre yaptığımız ayırım sonunda, vesikadaki ile tam bir sayı uygunluğuna vardık.

Arkadaşım, değerli minyatür ressamı Mihriban Keredin'in ince dikkati, üstün sanat bilgisi ve sezgisi ile minyatürleri tekrar tekrar gözden geçirerek yaptığımız tetkik sonunda hangi minyatürlerin kimler tarafından yapıldığını tespit etmek mümkün oldu. Bu inceleme sonucunu burada bütün teferruatı ile sunuyoruz.

Üstad Osman'ın yaptığı minyatürler:

Y. 57 b — Bağdat'tan bir arslancının getirdiği arslanın, Osman Gazi'nin çizmesini yalaması.

Y. 81 a — Murad I. in altunlu bir çomak ile bir kaplanı vurması.

Y. 83 b — Murad I. in zırh giydirilmiş bir kurdü ciridle vurması.

Y. 88 a — Murad I. in Vize, İnceğiz ve Çatal Burgaz Hisarlarının fethinden sonra bir kavak gölgesinde dinlenmesi.

Y. 89 b — Murad I. in, bir av dönüşü, Kaplıca İmaretime geldiği zaman elinde bulunan bir doğanın kaçması.

Y. 94 a — Murad I. in, Sırap fedaîsi Miloş tarafından şehid edilmesi.

Y. 105 a — Yıldırım Bayezid'in Yenişehir'de avlanması.

Y. 108 b — Macarların Niğbolu Kalesini muhasarası ve Yıldırım Bayezid'in gelişi.

Y. 112 b — Çelebi Sultan Mehmed'in Anadolu'da cülûsu. (Bu dümdar-ı saltanat kelimeleriyle tarih düşürülmüştür) (H. 806 - M. 1403/1404).

Y. 116 a — Çelebi Sultan Mehmed'in, Karaman Seferine niyet ettiği sırada Kızılırmak kenarında avlanması.

Y. 121 a — Çelebi Sultan Mehmed'in, Eflâk Seferine giderken, Tuna nehri kenarında Uruscuk denilen yerde, kovandan bal çalanları cezalandırması.

Y. 127 b — Çelebi Sultan Mehmed zamanında, bir yılda iki sefer olması sebebiyle askere bahşiş ve in'am dağıtılması.

Y. 130 a — Çelebi Sultan Mehmed'in ölümünün askerden gizlenmesi.

Y. 132 b — Murad II. in Bursada cülûsu.

Y. 143 b — Macar Kahramanı ve Kiral Naibi Yanko (Hunyadi Janos) nun çelik miğferinin Murad II. tarafından kılıç darbesiyle parçalanması.

Y. 153 b — Mehmed II. in Edirne'de cülûsu.

Y. 178 a — Bayezid II. in cülûsu.

Y. 182 b — Bayezid II. in Filibe civarında, Uzun-ova'da avlanması.

Y. 207 b — Yavuz Sultan Selim'in Dulgadır Hükümdarı Alâüddevle'ye karşı seferi sırasında, Küskün deresi kenarında otağ kurduğu yerde kaplan avlaması.

Üstad Osman'ın yaptığı minyatürlerin üslûp özelliği:

Altunlar ve işçilik çok temiz (8), teferrüata fazla önem verilmiş ve bütün inceliği ile belirtilmiştir. Elbiselerde kumaş desenleri ve motifleri tamamiyle tebarüz ettirilmiştir. Yüzler, eller iyi işlenmiş, sakallar iyi taranmış, hükümdar tahtalarına ve özellikle, dört padişahın cülûsunu gösteren minyatürlere diğerlerinden daha çok itina edilmiştir. Meclislerin ayrılığı, ağaçlar, çiçekler, bütün kompozisyonlarda birbirinin aynı tertiptedir. Hayvan figürlerinde üstün bir ustalık ve tabiata yakınlık görülüyor. Üstad Osman'ın yaptığı minyatür sayısı, diğer sanatçılarınkinden fazla olmasına rağmen kaliteli, eserin sonralarındakiler, baştaki minyatürlere nazaran daha mükemmel.

Ali Çelebi tarafından yapılan minyatürler:

Y. 62 a — Sultan Orhan'ın cülûsu.

Y. 68 b — Orhan Gazi'nin, bir kuvvet gösterisi olarak, büyük bir gürzü kaldırıp dizlerinin üstünde bir müddet tuttuktan sonra yere indirmesi.

Y. 72 a — Orhan Gazi'nin Kaluyaven (Bizans Prensi Kalo - Yoannis olması muhtemel) beye, kendi çektiği bir oku hediye etmesi.

Y. 75 b — Murad I. in cülûsu.

Y. 96 b — Yıldırım Bayezid'in Kosova'da cülûsu.

Y. 189 a — Bayezid II. huzurunda, Tunus Sultanının hediye ettiği bir arslan ile susıgırının mücadelesi ve Bayezid II. in susıgırını öldürmesi.

Ali Çelebi'nin yaptığı minyatürlerin üslûp özelliği:

Hükümdarların oturduğu tahtlar, elbiselerinin rengi, yanlarında bulunan silâhtarların duruşları ile

(8) Suut Kemal Yetkin - İslâm Sanatı Tarihi. Ankara 1954. S. 311-313. Bu eserin Hünernâme'ye tahsis edilen kısmında, birinci cildin başından altı yaprak eksik olduğu, Dublin'de Chester Beatty Koleksiyonunda bulunan dört minyatürün Hünernâme'ye ait olabileceği ihtimalini ileri sürüyorsa da kitabın başında noksan yoktur. Esasen altı yaprak içinde dört minyatür, eserin hiçbir yerinde görülmemektedir. Diğer taraftan, «Renklere gelince portakal sarısı, kırmızı, çilek pembesi, mavi, yeşil gibi renkler kullanılmış, siyaha, kahverengiye ilgi gösterilmemiş, yal-dıza pek az yer verilmiştir» denilmektedir. Hünernâmede kullanılan renk çeşitleri vesikada açıkça görülmektedir. Bunlardan başka sarı ve yeşil altın ile gümüş te bol miktarda kullanılmıştır.

elbiselerinin şekil ve renkleri, ağaç ve bahar dallarının renkleri ve işleniş, hattâ meclislerin tertibi ve grupların dağılışı bile bütün kompozisyonlarda aynı. Havuzlardaki renk ve şekil ile suyun akışı, yüzlerin, sakal, bıyık, kavuk ve diğer başlıkların işleniş, bütün minyatürlerde aynı tarzda.

Üstad Osman'dan sonra, eserde en çok minyatürü olan Mehmed Beyin kompozisyonları:

Y. 49 a — Osman Gazi'nin hükümdarlığı.

Y. 138 a — Marin ismindeki kâfir elçisi ve maiyeti huzurunda Murad II. in bir hedefe üç defa ok atışı.

Y. 162 b — Fatih Sultan Mehmed'in, Atmeydanındaki Yılanlı Sütun'a şesper atışı.

Y. 165 a — Fatih Sultan Mehmed'in Belgrad Kalesine hücumu.

Y. 170 b — Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed Bey'in, babasının alemlerini Fatih'in huzurunda görmesi.

Y. 186 b — Mengli Giray Han sefere katılmak üzere Bayezid II. huzurunda.

Y. 187 a — Kırım Hanı Mengili Giray Han huzurdan çıktıktan sonra.

Biribirini tamamlayan bu iki konu, karşılıklı iki yaprak üzerine işlenmiştir.

Y. 194 b — Manastır'da bir ırmağı geçerken, Bayezid II. a suikastta bulunan birinin öldürülüşü.

Y. 211 a — Yavuz Sultan Selim'e Kansu-Gavri'nin kesik başının getirilmesi.

Y. 217 a — Yavuz Sultan Selim'in bir aynaya ok atışı.

Mehmed Beyin yaptığı minyatürlerin üslûp özelliği:

Kompozisyonlarda altın ve gümüş çok ustalıkla kullanılmış. Yüzler ve zemin güzel işlenmiş, sakallar iyi taranmış. Zemin şekli, padişah portreleri ve elbiselerdeki renkler bütün kompozisyonlarda birbirinin aynı. Özellikle sarı renk göze batır şekilde kullanılmış. Diğer sanatçıların minyatürlerinde olduğu gibi, bu sanatçının eserlerinde de, Osman Gazi'nin hükümdar oluşunu gösteren kompozisyona daha çok itina edilmiş, Y. 49 a. daki bu mecliste, kâtiplerin elindeki divitlere kadar en ince teferrüat işlenmiştir. Gümüşle yapılmış nehirlerin içinde yüzen çeşitli balıklar bile ihmal edilmemiştir. Nehir kenarlarına, yeşil ile saz gibi çitlerin işleniş, Mehmed Beyin bütün kompozisyonlarında görülmektedir.

Nakkaş ve müzehhip Veli Can:

Sanatçılardan Veli Can'ın, Hünernâme'de nakkaş ve müzehhip olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. Eserde, karşılıklı çift yaprak (Y. 158 b. ve 159 a.) üzerindeki, şehri, Murad III. zamanındaki binalarıyla gösteren İstanbul Plânı ile Murad II. in Ergene Suyu üzerinde

bina eylediği yüz yetmiş dört kemerli köprü (Y. 146 b ve 147 a. çift yaprak) minyatürü Veli Can tarafından yapılmıştır. Her ikisinde de renk ve üslup benzerliği barizdir.

Yine üslup ve renk itibariyle birbirine benzeyen 1 b., 3 a., 4 b. ve 5 a. yapraklarındaki müzehhep serlevhalar da Veli Can tarafından yapılmıştır. Bunlardan ilk iki yapraktaki tezhip, mat altun zemin üzerine parlak altunla ve biraz da renk ilâvesiyle yapılmış çiçeklerden ibarettir. Altun zemin üzerinde üç nokta iğne perdahı, başlıkta rumîli bir motif vardır, zemin lâciverddir.

Y. 4 b. ve 5 a. daki köşeliklerde, altun sarılma rumî ve muhtelif renklerde hatayî ve goncalar ve bir kısmı altun, bir kısmı renkli yapraklar vardır. Bu tezhiplerde lâciverd çok güzel sürülmemiştir, bazı yerlerinde renk değişiklikleri görülmektedir. Zemin, tahrirsiz halkârî. Köşebendlerin kenarı, yeşil zemin üzerine siyah rumîli. Sayfaların üzerinde, sulu altunla yapılmış zerefşan vardır.

Molla Kasım'ın yaptığı tezhipli serlevha:

Vesikada, Molla Kasım'ın yaptığı serlevha adedi zirkredilmemişse de, Velican'ın yaptığı serlevha, çoğul olarak «serlevha-ha» şeklinde yazılmış ve altına dört sayısı konulmuştur. Hünernâme'de beş müzehhep serlevha olduğuna göre, Molla Kasım'ın, sadece Y. 5 b. deki serlevhayı işlediği anlaşılmaktadır. Bu müzehhep serlevha, Kasım'ın üstün değerinde bir sanatçı olduğuna hak verdirecek nitelikte ve fevkalâde güzeldir. Üstte, içli dışlı birbirine giren tepeliklerden bir kompozisyon; biri altun, diğeri lâciverd zemin üzerinde sarılma ve ayırma saplar ve çiçekler. Kitabe kısmının etrafı, siyah zemin üzerine çok ince işlenmiş muhtelif renkli çiçekler ve yine siyah zemin üzerinde mavi ile üç nokta. Üst kısımda, beyaz zemin üzerine altun rumîler ve mavi çiçekler. XVI. yüzyıl klâsik tezhibinin çok güzel bir örneği. Sahife kenarları halkârî, taranarak yapılmış arada pastel renkli çiçekler ve iğne perdahı var.

Molla Tiflisî tarafından yapılan minyatürler:

Y. 15 b — Bâb-ı Hümayûn ile Bâb-ı Saadet (9) arasında, Topkapı Sarayının birinci avlusu ve bu avluda bulunan bazı binalar.

{ Y. 18 b — Bâb-ı Saadet, İkinci Avlu ve Kubbe
{ Y. 19 a — Altı
(Karşılıklı iki yaprak üzerinde)

{ Y. 231 b — Arz Divanhanesi, Bâb-ı Ali, Sur-ı
{ Y. 232 a — Sultanî, deniz ve bazı köşkler (karşılıklı iki yaprak üzerinde.)

Saraydaki bina ve avluları işlemiş olan Molla Tiflisî'nin minyatürlerinin üslup özelliği:

Figürlerde benzerlik, binalar üzerindeki çalışma tarzı hepsinde aynı. Avlu revaklarındaki sütunlar ve

(9) Bugün, Bâb-üs-Selâm dediğimiz kapının adı, minyatürde Bâb-ı Saadet şeklinde yazılmıştır.

kemerler aynı renk ve aynı şekilde, ağaçlar bütün kompozisyonlarda birbirinin benzeri.

Mehmed Bursavî'nin eserleri:

Son olarak, Yavuz Sultan Selimle ilgili üç minyatür yapmış olan Mehmed Bursavî'nin eserleri, Hünernâme'nin, sanat değeri en üstün kompozisyonlarıdır, denebilir:

Y. 201 a — Yavuz Sultan Selim'in cülusu.

Y. 205 b — Yavuz Sultan Selim'in Kızılbaş seferinden dönüşü.

Y. 214 b — Yavuz Sultan Selim'in, Nil nehri sahilinde, kılıcı ile bir timsahı kesmesi.

Bu üç kompozisyonda, özellikle Yavuz'un yüzü, beyaz zemin üzerindeki iki noktalı sarı altun motifler, Y. 201 a., 214 b. deki kaftan ve Y. 205 b. deki kırmızı kaftan aynı şekilde işlenmiş. Sakal, bıyık taramaları çok güzel ve teferruat iyi belirtilmiş. Bu üç kompozisyonda, Mehmed Bursavî'nin, uzun yıllar minyatür alanında, sadece kendisinden bahsedilmiş olan Üstad Osman'dan, birçok bakımdan, üstün bir sanat gücüne sahip olduğu açıkça görülüyor. Bu üstünlüğü, yaptığı minyatür sayısının az olması ile izah ta mümkündür (10).

Hünernâme'nin sanatçıları ve minyatürlerini, elimizdeki vesikanın ışığı altında belirttikten sonra, vesikadan edindiğimiz diğer bilgileri sıralamaya çalışalım.

Defterin 3 b. — 6 a. yaprakları boştur. Yalnız 4 b. de 900 ve 1500 sayıları yazılıdır.

Y. 6 b. de, Yusuf Ağa eliyle Feramerz'e verilen para ve resim malzemesi görülmektedir. Bunlar arasında küçük kâseler (gode), kıl kalemler (fırça), cedvel, sünger, çivid, altun ezmek için bakır taslar ve lâciverd (lapis lazuli) vardır.

Y. 7 a. da «Vekilharç eliyle çıkarılan malzeme» başlığı yazılmış fakat müfredat gösterilmemiştir. Bundan sonraki yapraklar yazılı değildir.

990 (1582) senesi Zilhicce ayında, Kâğıtçı Başı eliyle çıkarılan ve nakkaşlar için gerekli büyük ve küçük fırçalar, Y. 8. a. da yer almıştır. Buradan, Hünernâme'nin yazıldığı kâğıtların cinsleri de öğrenilmektedir. Bunlar arasında 10 deste Devletâbâdî (11), 2 deste ve iki türlü İstanbul kâğıdı (12) ve iki deste de iki türlü Haşebî kâğıt (13) vardır (14).

(10) Minyatür ve tezhiplerin üslup özelliğini belirten açıklamalardaki inceleme ve gözlemler, bu hususta geniş görüş ve büyük yetki sahibi olan, arkadaşım minyatür ressamı Mühraban Keredin'e aittir.

(11) Devletâbâdî - İpekten yapılan bir nevi kâğıttır buna âbâdî de denilirdi. Hindistan'da Devletâbâd şehrinde yapılırdı. Eski hattatlar kitap yazmak için bu kâğıdı kullanırlardı.

(12) İstanbul kâğıdı - İstanbul'da kullanılan kâğıtlardan birinin adıdır. İstanbul kâğıdının ölçüsü 63×95 cm. dir.

(13) Haşebî kâğıt - Eskiden bir cins kâğıda verilen addır. Bu cins kâğıtlar ağaç liflerinden yapıldığı için bu isim verilmiştir.

Celâl Esat Arseven - Sanat Ansiklopedisi,
M. Zeki Pakalan - Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.

(14) Topkapı Sarayı Müzesi Revan Kitaplığı No. 1934 de kayıtlı H. 1050. M. 1640 tarihli Es'ar (narh) defterinde Y. 18 b. de şöyle bir kayıt vardır:

Y. 8 b. de Üstad Osman'ın aldığı boyalar ve diğer resim malzemesi miktar ve kıymetleriyle yazılıdır.

Vesikanın son yazılı yaprağı olan 9 a. aynı zamanda en çok ve çeşitli malzemeyi ihtiva etmektedir. Burada da, Şah Mehmed'in iki defada aldığı boyalar ile sarı ve yeşil altunun miktarı ve kıymetleri, Kâğıtçıbaşıya verilen kâğıt çeşitleri, nişan kalemi, kalemtraş gibi resim malzemesi ve bunlarla ilgili hesap işlemleri yer almıştır.

Müteakıp yapraklar yazılı değildir. Y. 9 b. üzerinde, iğne ile delinerek örneği çıkarılmış bir türk motifi vardır ki, bunun izi, geriye doğru Y. 6 a. ya kadar devam etmektedir.

Türk Sanat Tarihinin karanlık bir yanını aydınlatmak, bu vesikanın ışığında, bize nasip oldu. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Hünernâme (Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı No. 1523 C. I. 45 minyatür, H. 1524 C. II. 65 minyatür) ve 1550-1590 tarihleri arasında yazılıp minyatürlenmiş olan Murad III. Sûrnâmesi (T.K.S. Hazine Kitaplığı No. 1344, 437 minyatür) (15), Paris'te Bibliothèque Nationale'de ve Bos-

ton'da Güzel Sanatlar Müzesinde bulunan Murad III. a ait minyatürler, Şemailnâme-i Âl-i Osman (Topkapı Sarayı Müzesi Ahmed III. Kitaplığı No. 3592, 12 minyatür), Dublin'de Chester Beatty koleksiyonunda bulunan Tarih-i Sultan Süleyman (25 minyatür), Şehinşahnâme veya Şemailnâme (İstanbul Üniversitesi Kitaplığı, Yıldız F. 1404, 58 minyatür), Şemailnâme (İst. Ü. Kitaplığı T. 6087, 12 minyatür), Kıyafet el-insâniye fi şema'il el Osmaniye (T. K. S. Hazine K. 1563, 12 minyatür) adlı eserlerdeki bütün minyatürler, Nakkaş Osman'a izafe olunmaktadır. Vesikalar üzerinde yapılan incelemeler ise, özellikle Murad III. zamanında ve Şehnâmecî Lokman emrinde pek çok nakkaşın çalıştığını göstermektedir. Yukarıda sıraladığımız eserlerle, XVI ncı yüzyıla ait, minyatüristleri bilinmeyen diğer eserler de, artık meçhul hiçbir tarafı kalmayan «Hünernâme»nin birinci cildi ile karşılaştırılarak tetkik edilecek olursa, sanatkarların değişik üslûpları kendini belirtecek, belki de Hünernâme için çalışan sanatçıların diğer eserlerdeki minyatürlerini teker teker ayırd etmek mümkün olabilecektir.

Nigâr ANAFARTA

«Sultanî Kâğıdın âlâsının dânesin otuz beş akçeye vereler, ednâsı on altı akçeye, küçük on akçeye.»

«İstanbul tabağının büyük kıt'asının destesi kırk üç akçeye, orta kıt'asının destesi otuz akçeye, ay ve alem damgalı ve haşebî ve Şıbtâ kâğıtlarının destesi on beş akçeye.»

Bu fiyatların tesbit edildiği tarihte 10 akçe bir dirheme tekabül etmekte idi.

M. Ali, Menakıb-ı Hünervân'da kâğıt çeşitleri ve kaliteleri hakkında şu izahatı veriyor: «...ve kâğıdın Semerkandisinden aşağı tenezzül etmeyeler ve kâğıt kısmının en alçağı Dımışkîdir ki kadri malûmdur. İkinci Devletâbâdî-dir ki herkese mefhumdur. Üçüncü Hatayîdir. Dördüncü Adilşahîdir. Beşinci Harirî Semerkandîdir. Altıncı Sultanî Semer-

kandîdir. Yedinci Hindîdir. Sekizinci Nizamşahîdir. Dokuzuncu Kasım binidir. Onuncu harirî hindîdir ki küçürek kıt'adadır. Onbirinci... Tebrizîdir ki şeker renktir. İşlemesi Tebrizlere mahsustur. Onikinci muhayyirdir ki ol dahi şeker renktir.

(15) Celâl Esat Arseven - Sanat Ansiklopedisi C. III. Sa. 1423; Suut Kemal Yetkin - İslâm Sanatı Tarihi Sa. 311-313; Ernst Diez-Oktay Aslanapa - Türk Sanatı Sa. 275; Tahsin Öz - Hünernâme ve Minyatürleri, Güzel Sanatlar Mecmuası C. I. Sa. 9. bu eserlerin hepsinde, «Murad III. Surnâmesi», «Mehmed III. Surnâmesi» ismi ile zikredilmektedir. Bu Surnâme, Murad III. Şehzadesi Mehmed (Mehmed III.) in sünnet düğünü münasebetiyle yapılan şenlikleri anlatmaktadır ve adı «Surnâme-i Hümayûn» veya «Murad III. Surnâmesi» dir.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed Refik	Bizde Şehnâmecilik, Seyyid Lokman ve Halefleri. Yeni Mecmua, Sayı: 9, Eylül 1917.
Ahmed Tevhid	Hünernâme. Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası. Birinci sene 1917.
Celâl Esad Arseven	L'Art Turc, depuis son origine jusqu'à nos Jours. İstanbul 1939.
Celâl Esad Arseven	Sanat Ansiklopedisi C. III. İstanbul 1950.
Oktay Aslanapa	Turkish Arts. Doğan Kardeş Yayınları. İstanbul.
Ernst Diez-Oktay Aslanapa	Türk Sanatı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınlarından No. 627.
Nurhan Atasoy	Nakkaş Osman'ın eserleri ve XVI. yüzyıl Osmanlı Minyatür sanatına getirdiği yenilikler. Doktora tezi 1962. İstanbul.
Emel Esin	Turkish Miniature Painting. Charles E. Tuttle Company: Publishers Rutland, Vermont and Tokyo, Japan 1960.
Richard Ettinghausen	Turkish Miniatures From The 13 th to the 18 th century. Collins in association With UNESCO Amilcare Pizzi S. p. A. Milano 1965.
Habib	Hat ve Hattatân.
Halil Edhem	Şark Minyatürleri. Şehbal C. IV. No. 87.
M.Ş. İpiroğlu - S. Eyüboğlu	Turkey- Ancient Miniatures. UNESCO yayınları 1961.
Fehmi Edhem Karatay	Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesi Türkçe yazmalar kataloğu. İstanbul 1961.
F. R. Martin	The Miniature Painting and Painters of Persia, India and Turkey. London 1912.
V. Minorsky	The Chester Beatty Library: A Catalogue of the Turkish manuscripts and miniatures, With an introduction by the late J.V.S. Wilkinson, Dublin, Hodges Figgis, 1958.
Mustafa Âli	Menakıb-ı Hnerverân. Topkapı Sarayı Müzesi Emanet Hazinesi Kitaplığı No. 1231, yazma nüsha.
G.M. Mredith - Owens	Turkish Miniatures. The Trustees of the British Museum, London 1963.
Tahsin Öz	Hünernâme ve Minyatürleri. Maarif Vekâleti, Güzel Sanatlar Mecmuası C. I. İstanbul 1939.
M. Zeki Pakalın	Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul 1946.
Nureddin Sevin	Sûrnâme Ressamları. Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi, Ankara 19-24 Ekim 1959. Ankara 1962.
İvan Stchavkine	La Peinture Turque d'après les manuscrits illustrés. 1 ère partie de Suleyman I er à Osman II. 1520-1622. Paris-Librairie Orientaliste Paul Geuthner 1966.
Halûk Y. Şehsuvaroğlu	Asırlar boyunca İstanbul. Cumhuriyet Gazetesi Yayınlarından.
Suut Kemal Yetkin	İslâm Sanatı Tarihi. Ankara 1954. Es'ar (rayiç) Defteri. Topkapı Sarayı Müzesi Revan Kitaplığı No. 1934. Başvekkâlet Arşivi Ruus ve Mühimme Defterleri.

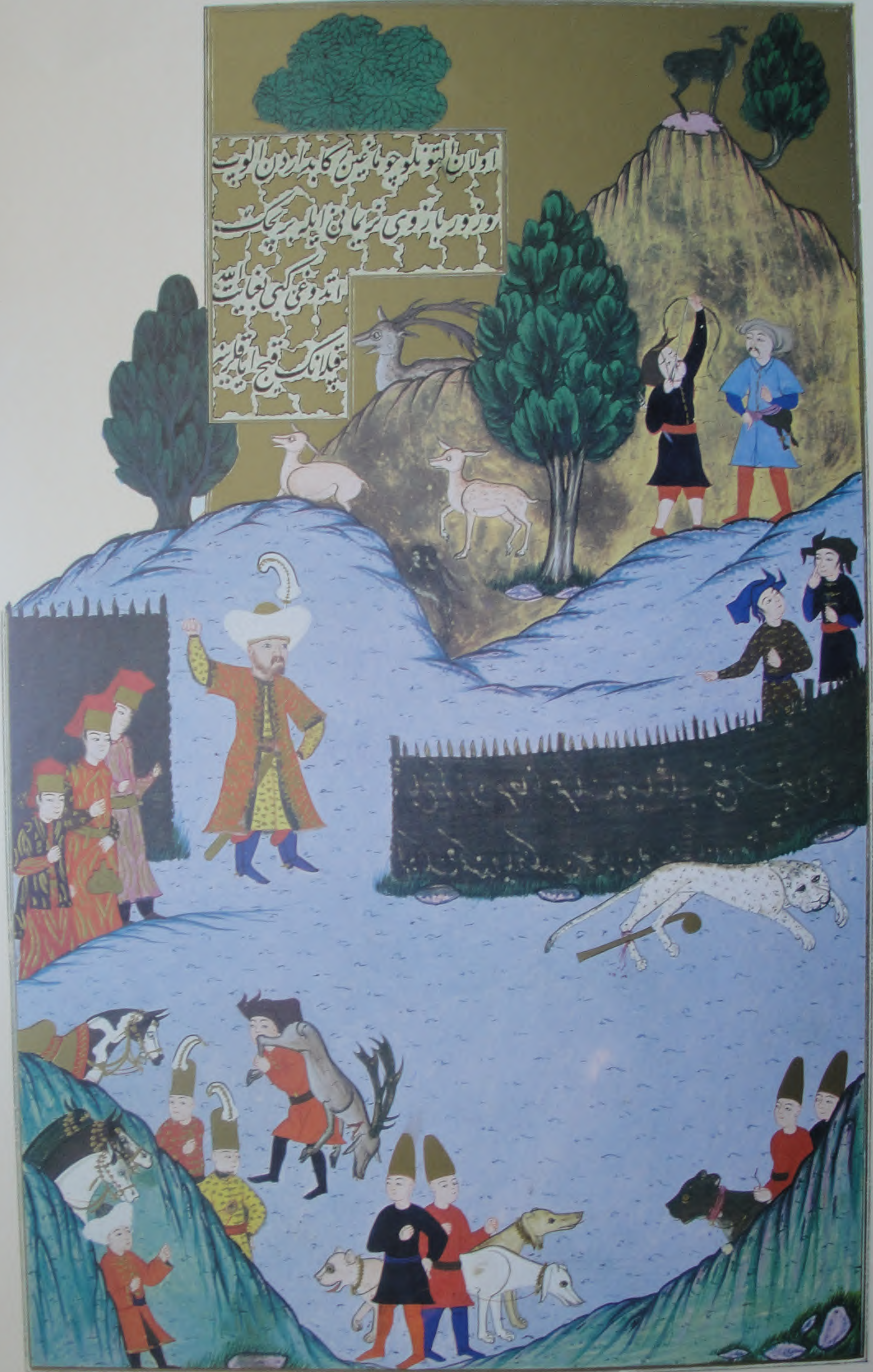
NAKKAŞ OSMAN'IN YAPTIĞI MİNYATÜRLER

کندی و خوش بختی را که آمدی که مطیع من غلامی کنی یارب پاشی خوش بختی و خوش
 و از سلاخی به کلی احساند و یارب یقین و خوش بختی و خوش بختی و خوش بختی و خوش
 به خلق کنی خوش بختی و خوش بختی و خوش بختی و خوش بختی و خوش بختی و خوش بختی
 خلق چسبیدار پیلان ام اولور

I. Murad'ın altunlu bir çomak ile bir Kaplanı vürması

1. Murad'ın zırh giydirilmiş bir kurdu ciridle vurmast

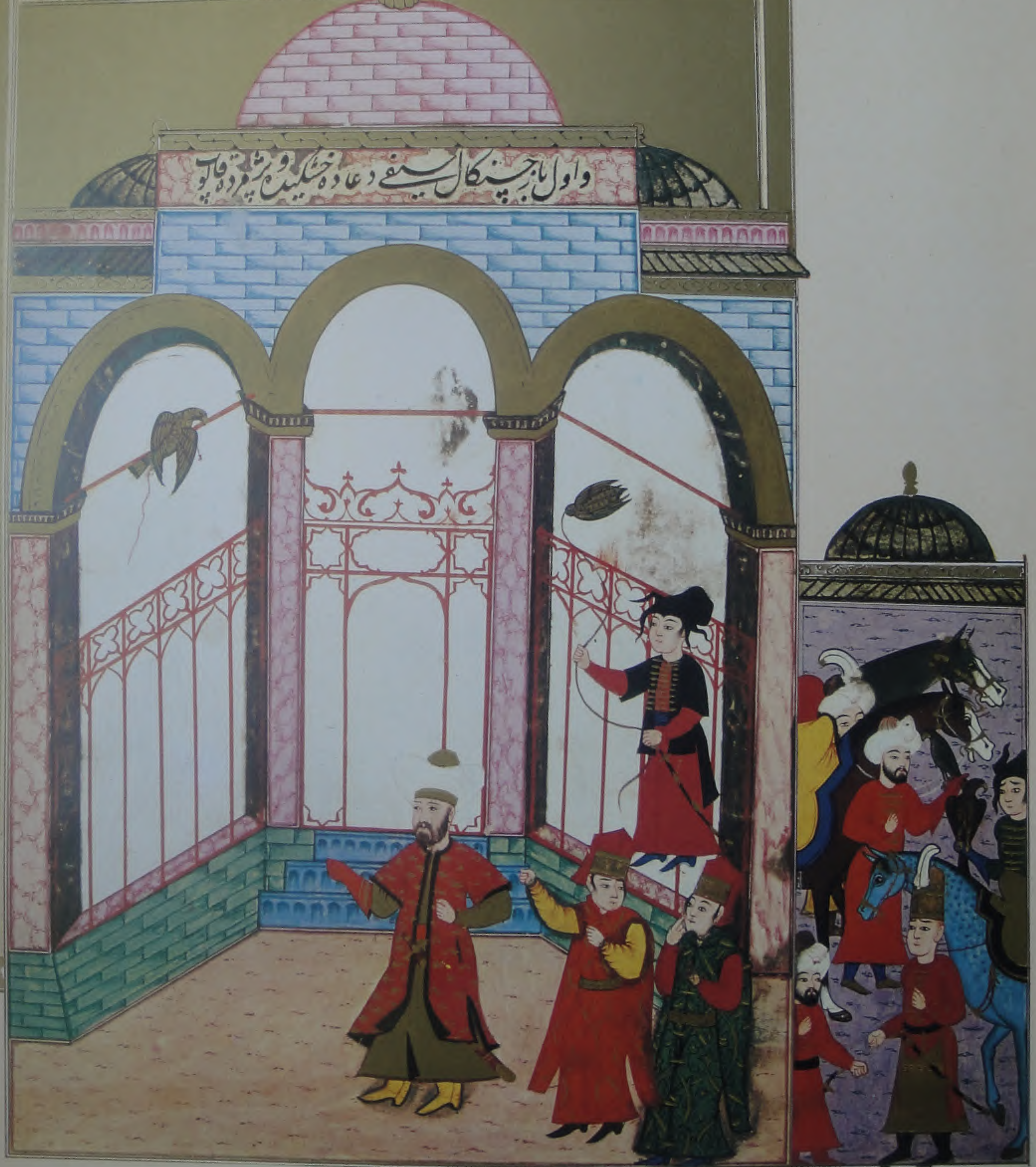

I. Murad'ın Vize, İncegiz ve Çatalburgaz hisarlarının fethinden sonra bir kavak gölgesinde dinlenmesi

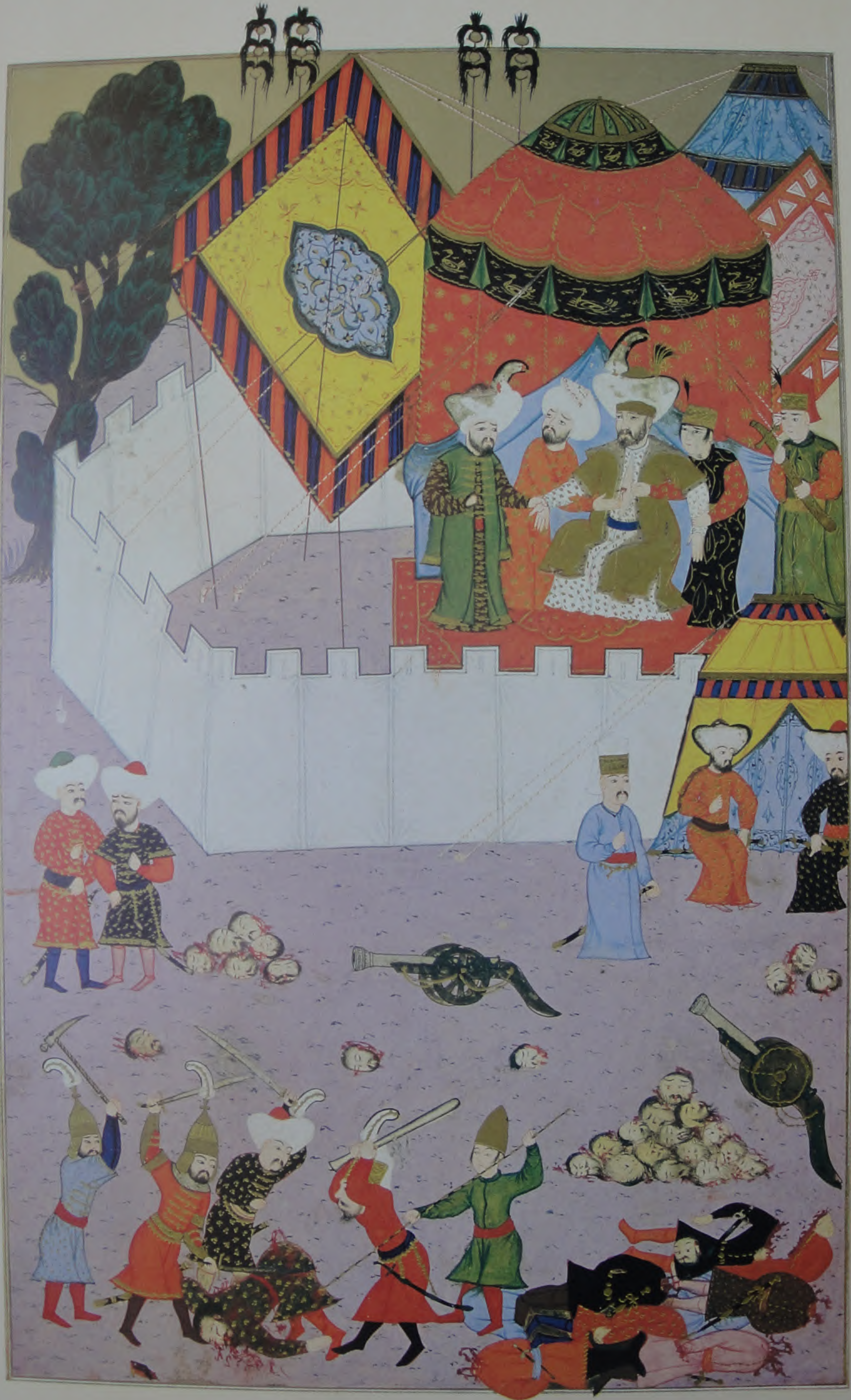

او قوردا صدار جیسیل حرکت ایتمیز و حاضر اولان بازدار لر دخی دریا پیئر لر له او قیوپ
 چغ دق قیو قطعا رام اولسی مکان و لما زبجه تکرار شاه جهان پناه توج اید و پ لبقا
 ایند و کچه بازک و شتی ارتوپ یرنه اعاده ایلمز تا که درون دلدن خشم اید و پ
 پروکده قور ویه قالد پسن دیوبد دعا اید لر در حال عقاب دعا ایمان اولوپ

I. Murad'ın bir av dönüşünde Kaplıca İmareti'ne geldiği zaman elinde bulunan birdoğanın kaçması

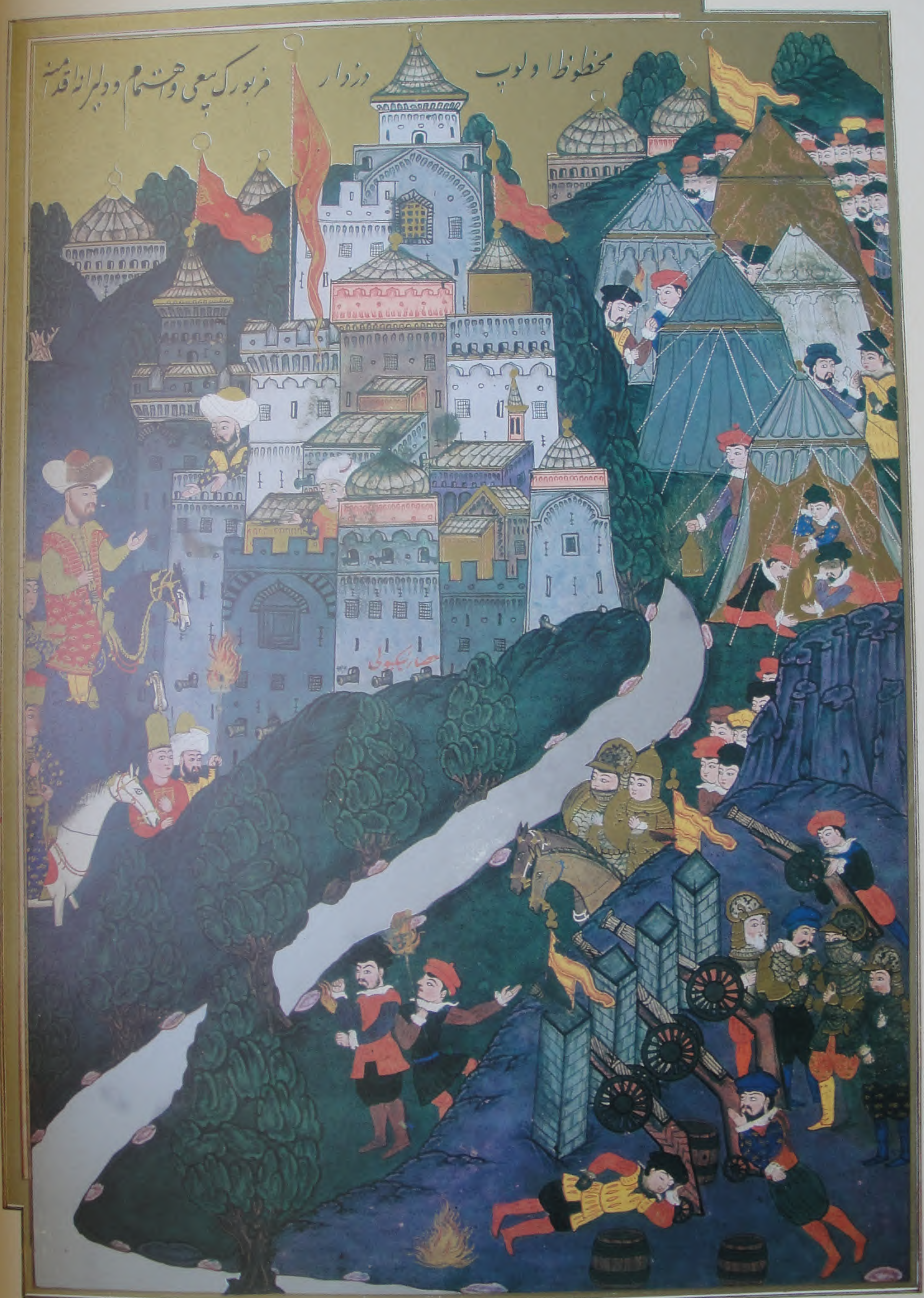
I. Murad'ın Sırp fedaisi Miloş tarafından şehid edilmesi

Yıldırım Bayezid'in Yenişehir'de avlanması

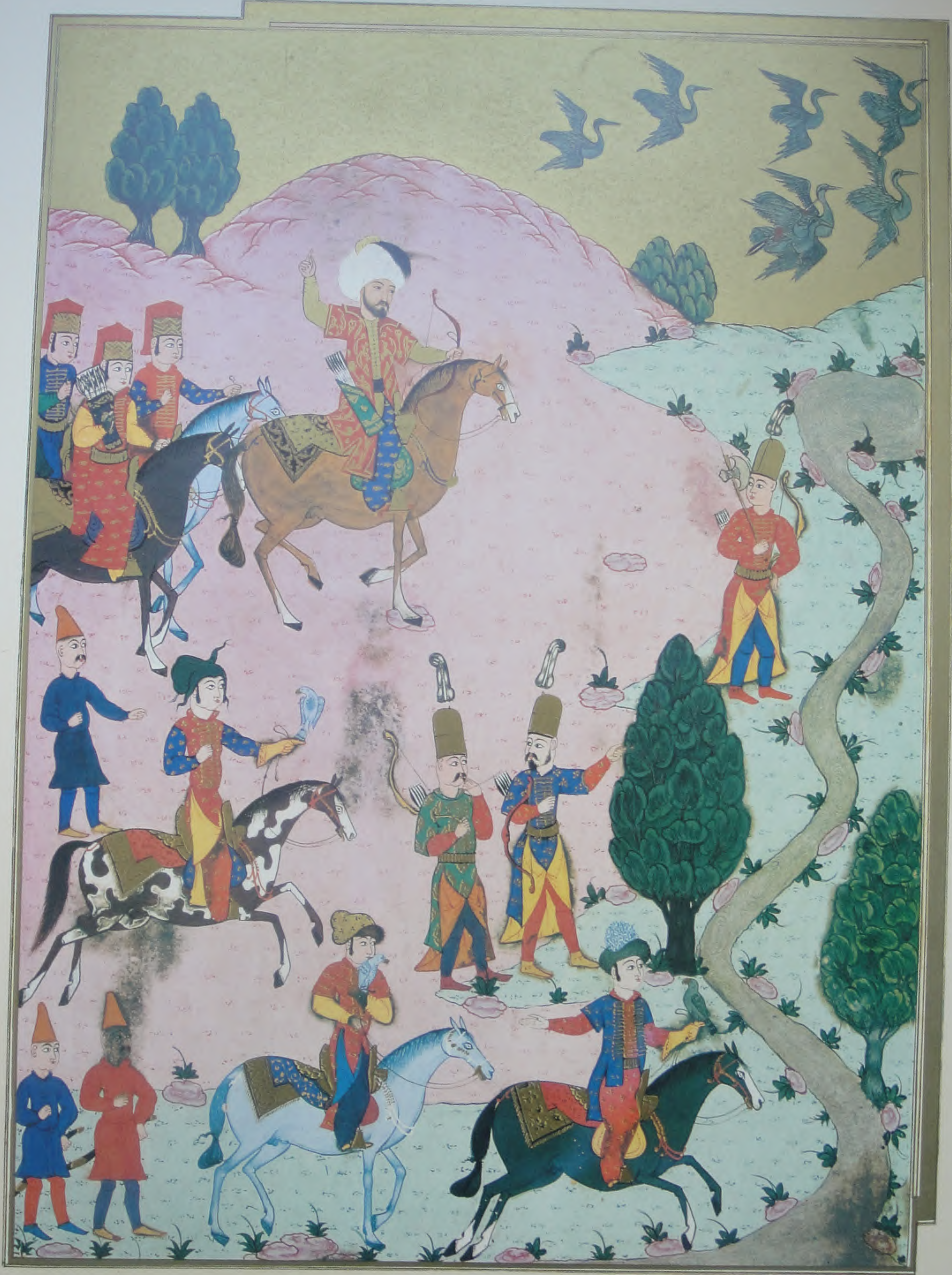
Macarların Niğbolu Kalesini muhasarası ve Yıldırım Bayezid'in gelişi

Çelebi Sultan Mehmed'in Anadolu'da cülüsü

Çelebi Sultan Mehmed'in Karaman Seferine niyet ettiği sırada Kızılırmak kenarında avlanması

Çelebi Sultan Mehmed'in Eflâk Seferine giderken Tuna Nehri kenarında Uruscuk'ta kovan-
dan bal çalanları cezalandırması

Çelebi Sultan Mehmed zamanında bir yılda iki sefer olması sebebiyle askere bahşiş ve in'am dağıtılması

Macar kahramanı ve kiral nâibi Yanko (Hunyadi Janos) nun çelik miğferinin II. Murad tarafından kılıç darbesiyle parçalanması

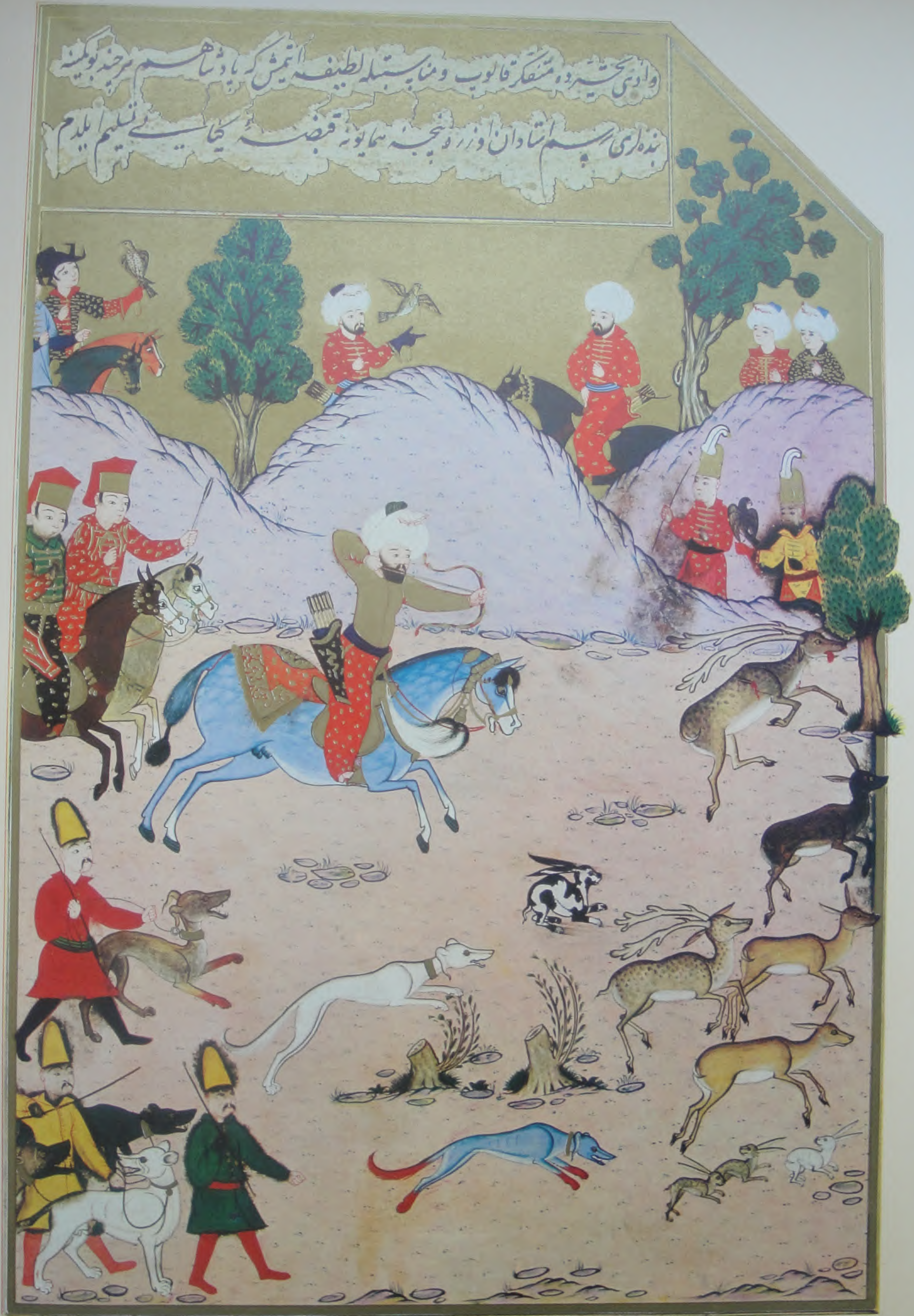

II. Bayezid'in cülusu

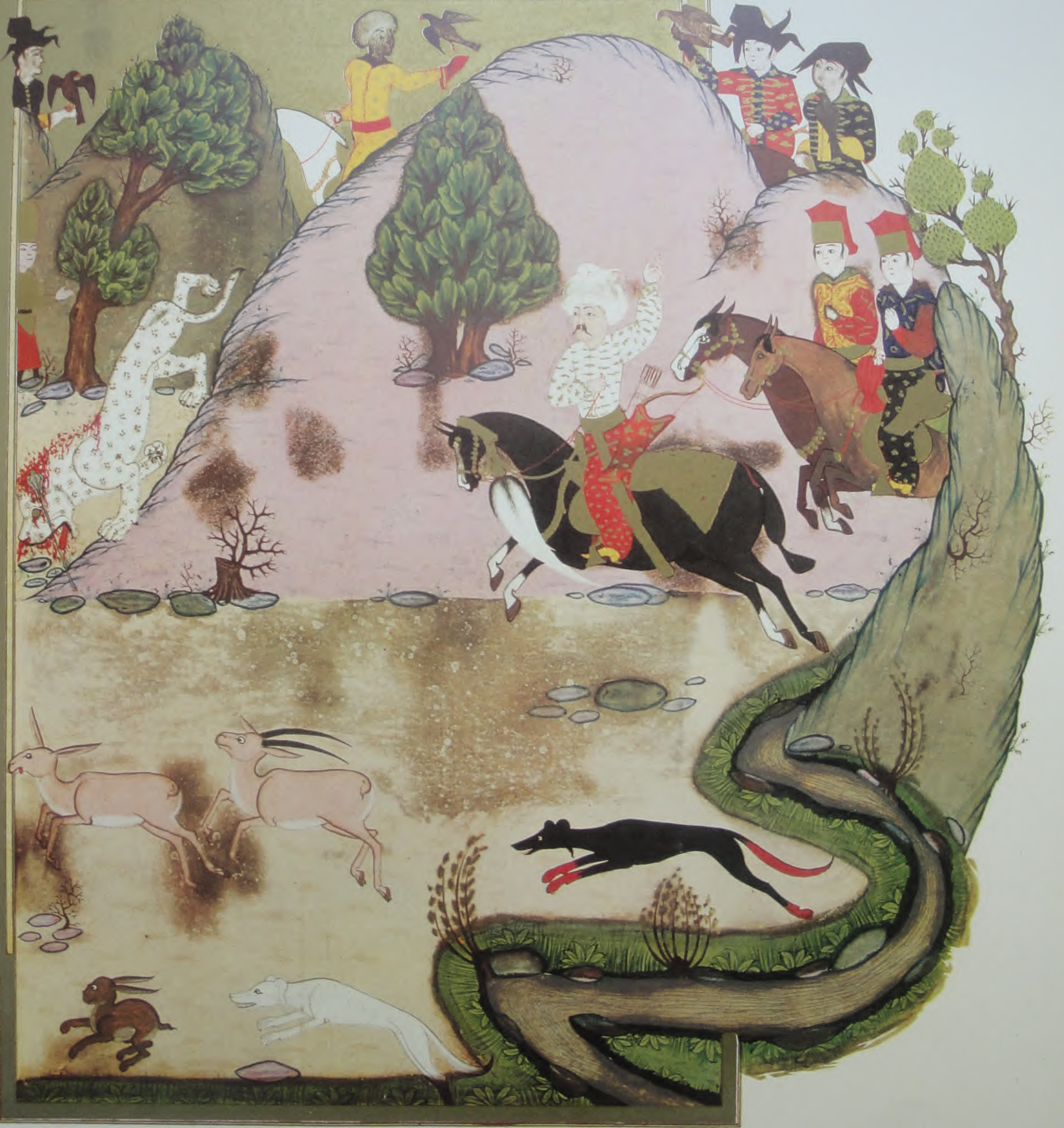
II. Bayezid'in Filibe civarında Uzunova'da avlanması

دو القدر ملکنده ولوب خند
شاه ستم کرز اولوب خند
تار مار ایدی دان مغرین

کوردی بر قیلانی خشمید کور
حیدر چون ایدندی عظم سار
پنسیله ریلکی اولدی پیب

طاعدن قاجوب شکاره ملور
ایر شوب قیلان مالدی ششیرین
بولدی صورت عیدن شکار عجب

Yavuz Sultan Selim'in Dulgadir Hükümdarı Alâüddeve'ye karşı seferi sırasında Küskün deresi kenarında otağ kurduğu yerde kaplan avlaması

ALİ ÇELEBİ'NİN YAPTIĞI MİNYATÜRLER

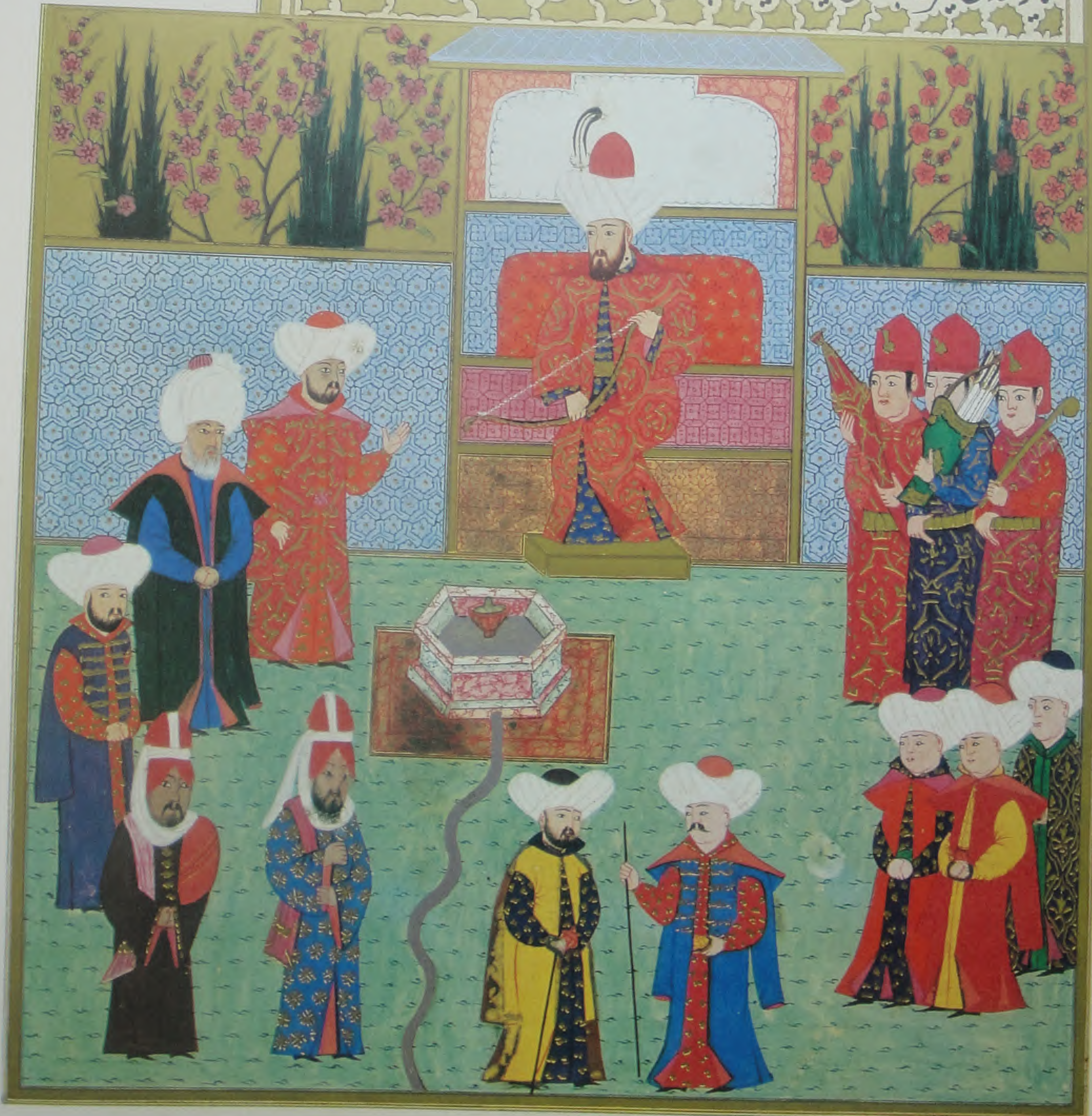
عایشه اول وضع نایاب سیه کلوب و بالذات تحت تخت
 غم سیران ایدوب و اول گرز سرگی قالدروب تحت خلافت
 ایرشد و گده سرسلطنت ده قرار ایوب و حمت و شوکت الیه
 مبارک ذری و زر نه مقدار یقوب اشغراق دیر و ایل نظار بهتیر قلوب و سرفخده

Orhan Gazi'nin kuvvet gösterisi: Büyük bir gürzü kaldırıp dizlerinin üstünde bir müddet tuttuktan sonra yere indirmesi

چو شاه جهان کی چندی
 کیر و پ خا خا قوسه ویردنی
 اوپ چندی پشمی یایی
 اوپ رام پشمی یایی
 چو پت قضا و کان قدر
 دمویر یا ایکی بولردی یقین
 حاکم لطفی کا قرین لغین
 نینبند اقا ردی صوکی قاف
 و قبضه اقتدار ده کجاده وار چلوپ و مشار الیسر بکه انواع الثقات ایدوپ
 سار تحفدن غیری بودخی یاد کارینرا و پسون چان لیدیلر و قلیسا و ن بک

Orhan Gazi'nin Kaluyaven (Bizans prensi Kalo - Yoannis olması muhtemel) beye kendi
 çektiği bir oku hediye etmesi

Yıldırım Bayezid'in Kosova'da cülûsu

II. Bayezid huzurunda Tunus Sultanının hediye ettiği bir arslan ile susığırının mücadelesi
ve II. Bayezid'in susığırını öldürmesi

MEHMED BEY'İN YAPTIĞI MİNYATÜRLER

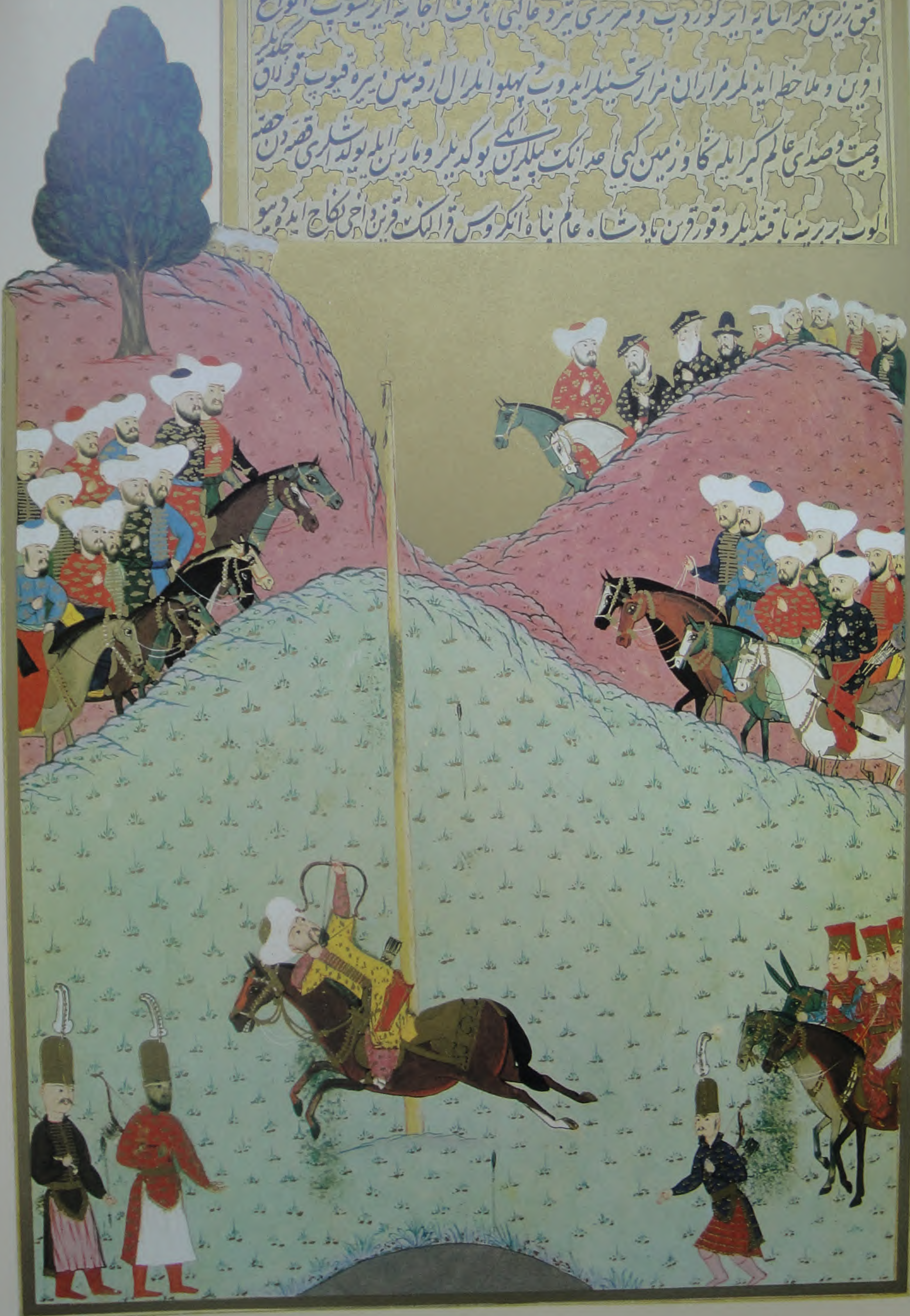

Osman Gazi'nin hükümdar olması

قی زین مهر اسایه ایر کوردب و مر بری تیرد جاکی هرف اجا به ایر سیوپ انوع
 افرین و ملا خط اید ملر فراران نزار تحسینلاید و پهلوانلر ال ر قیس سیره قیوب قوزاق
 وصیت و صدای عالم کیر ایلد کما و زمین کبی اعدائک پلکین بو کیدیلر و مارین ایلد یوشلر قشدرن
 الوب بر برینه باقتیلر و قوزاقن یاد شاه عالم بناه انکروس قرائت قرین اخی نکاح اید دسو

Fatih Sultan Mehmed'in Atmeydanı'ndaki Yılanlı Sütuna şesper atışı

Fatih Sultan Mehmed'in Belgrad Kalesine hücumu

Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed Bey'in babasının alemlerini Fatih'in huzurunda görmesi

Mengli Giray Han sefere katılmak üzere II. Bayezid huzurunda

Kırım Hanı Mengli Giray huzurdan çıktıktan sonra

Manastır'da bir ırmağı geçerken II. Bayezid'e suikasta bulunan birinin öldürülüşü

Yavuz Sultan Selim'e Kansu - Gavri'nin kesik başının getirilmesi

سجا بود اول بند مستند دخی وجود بی وجودن هدف قلوب قیامه
 اقدام تمام کوسز دی و مر بر حدت که زه کمان شیر حکدن جقوب اول
 ایست بولاده بی درخت اریقوب کار کار اولوردی در حال حدت
 مقیم و تقیم اولان بند لری مسکت و وقار یل بر یکت خرج اوروب وینه
 طرف اوزن وندیر **میت** تیر می بر اینه زدی سیه قبود تیر در کشن باز فرست این قبود

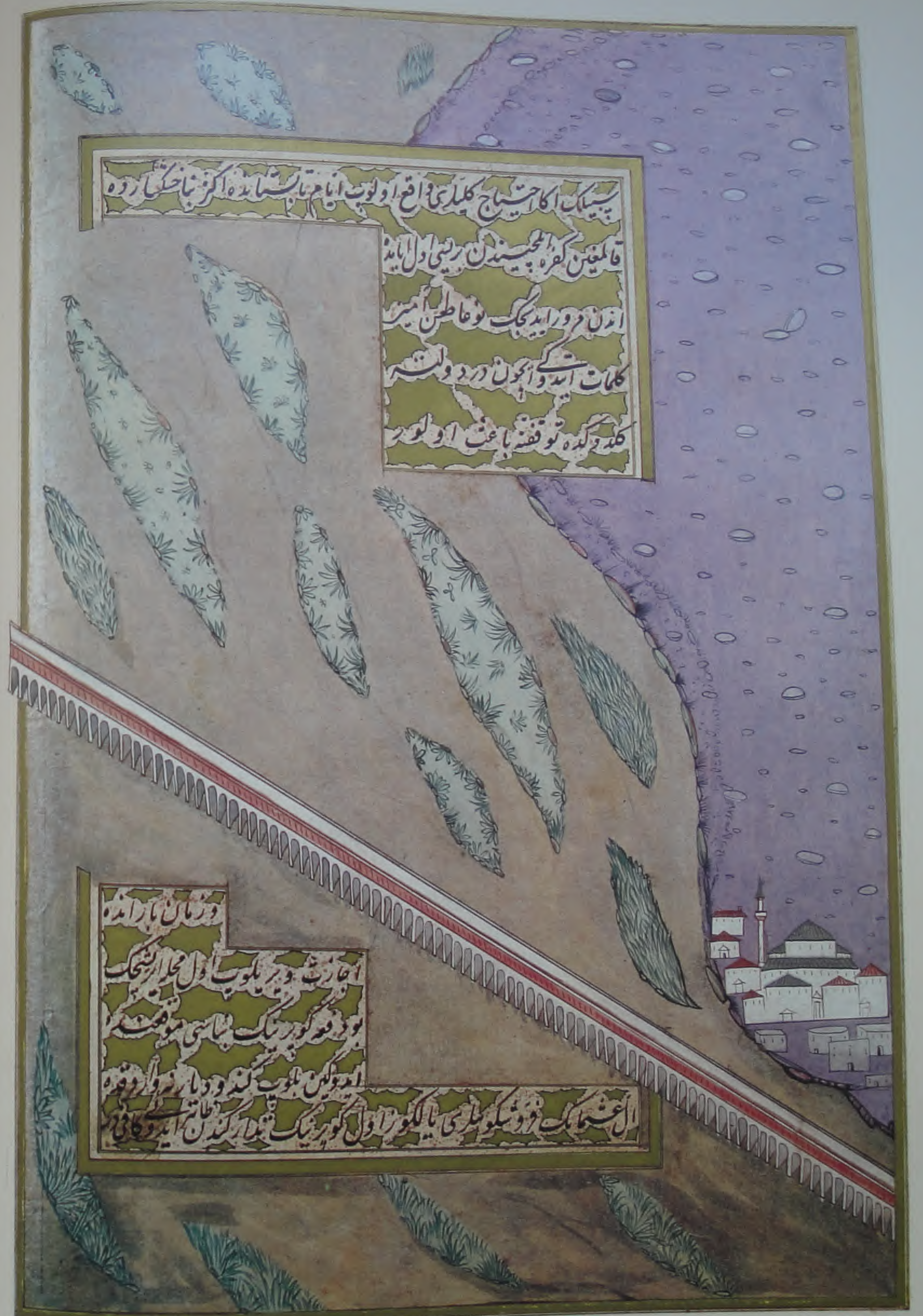

VELİCAN'IN YAPTIĞI MİNYATÜRLER

Istanbul Plani

MOLLA TİFLİSÎ'NİN YAPTIĞI MİNYATÜRLER

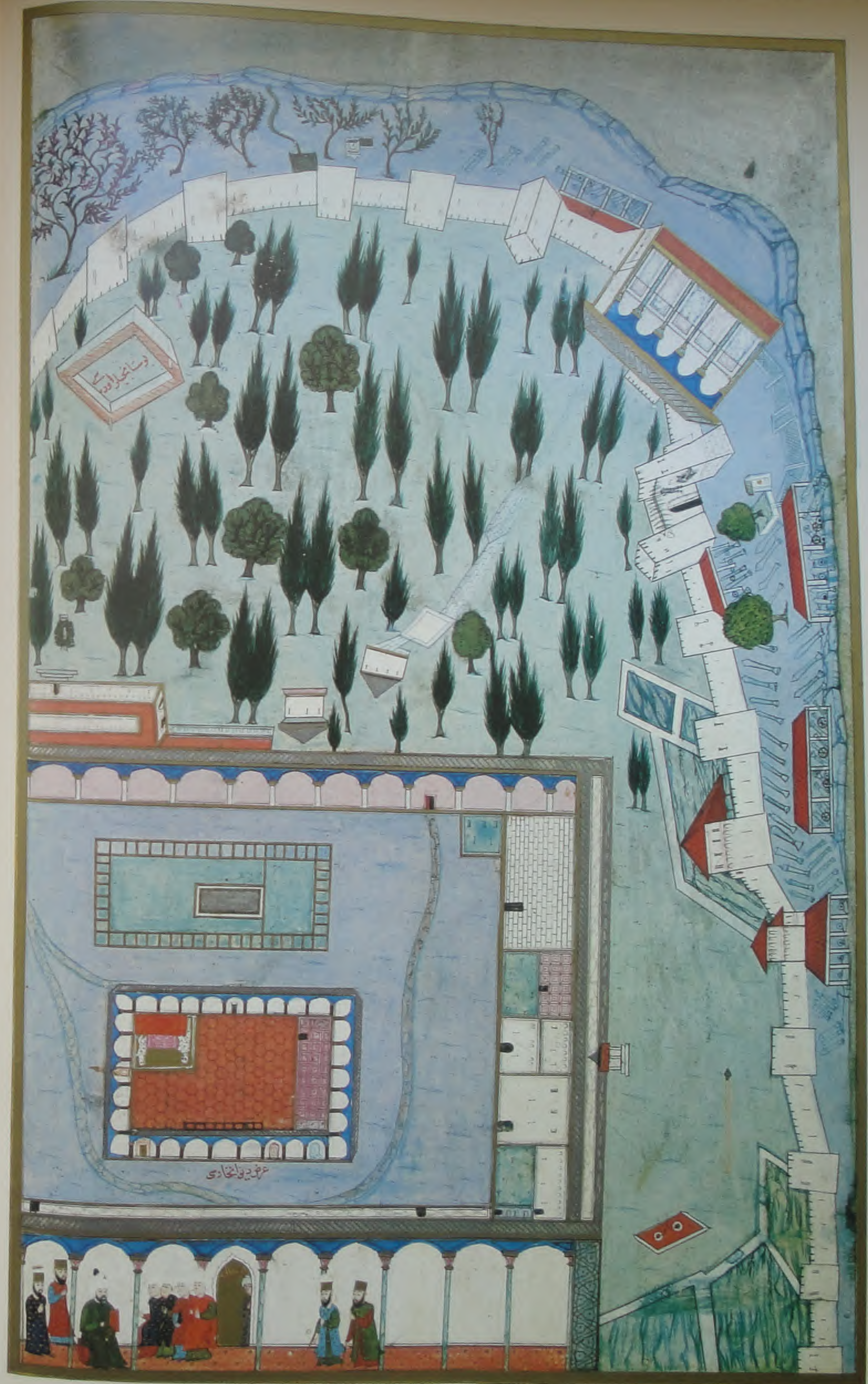
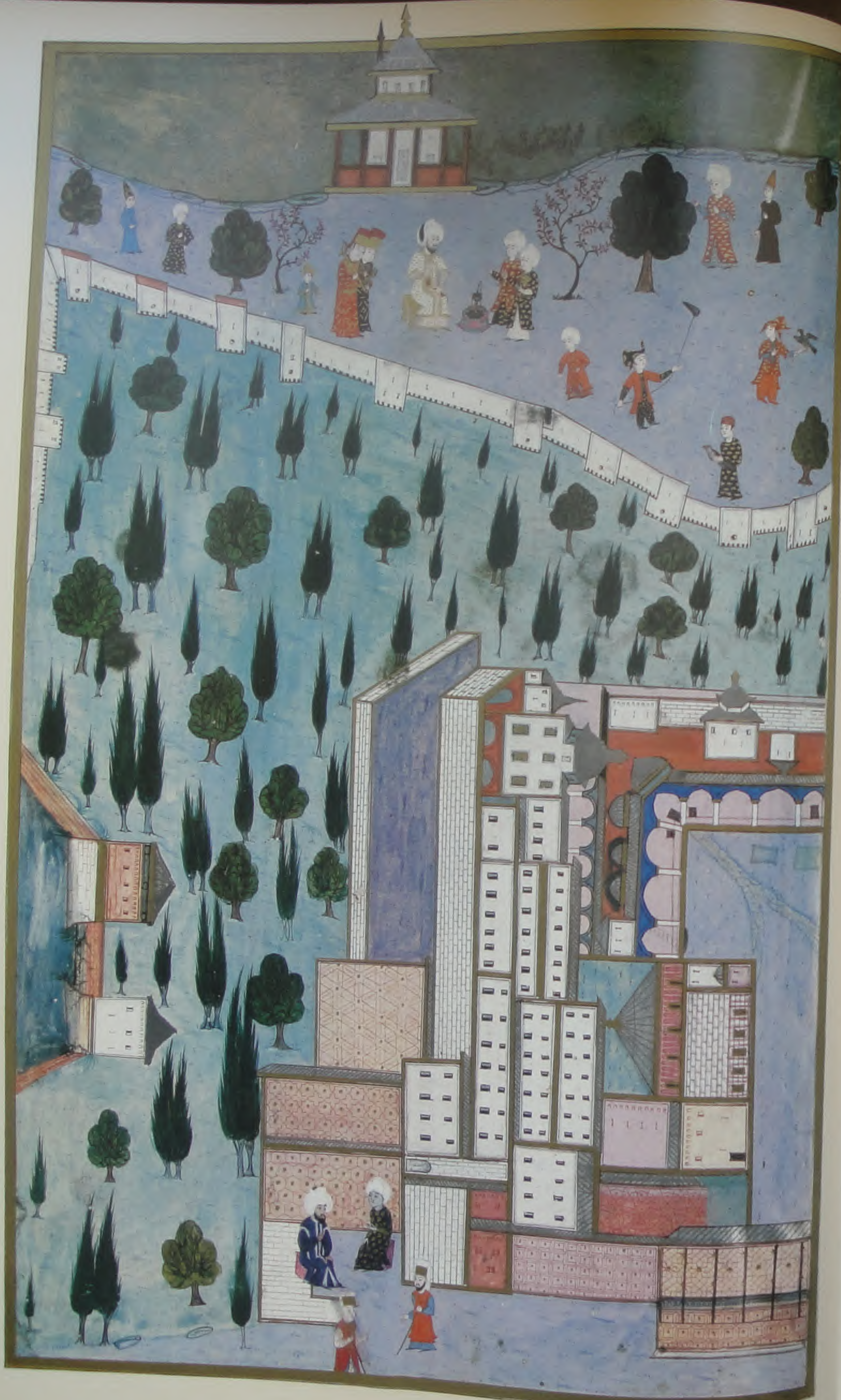

Topkapı Sarayında Bab-ı Hümayûn ile Bab-ı Saadet arasındaki Birinci Avlu ve bu avluda bulunan bazı binalar

Arz Divanhanesi, Bab-ı Âli, Sur-ı Sultani, deniz ve bazı köşkler

MEHMED BURSAVÎ'NİN YAPTIĞI MİNYATÜRLER

Yavuz Sultan Selim'in cülusu

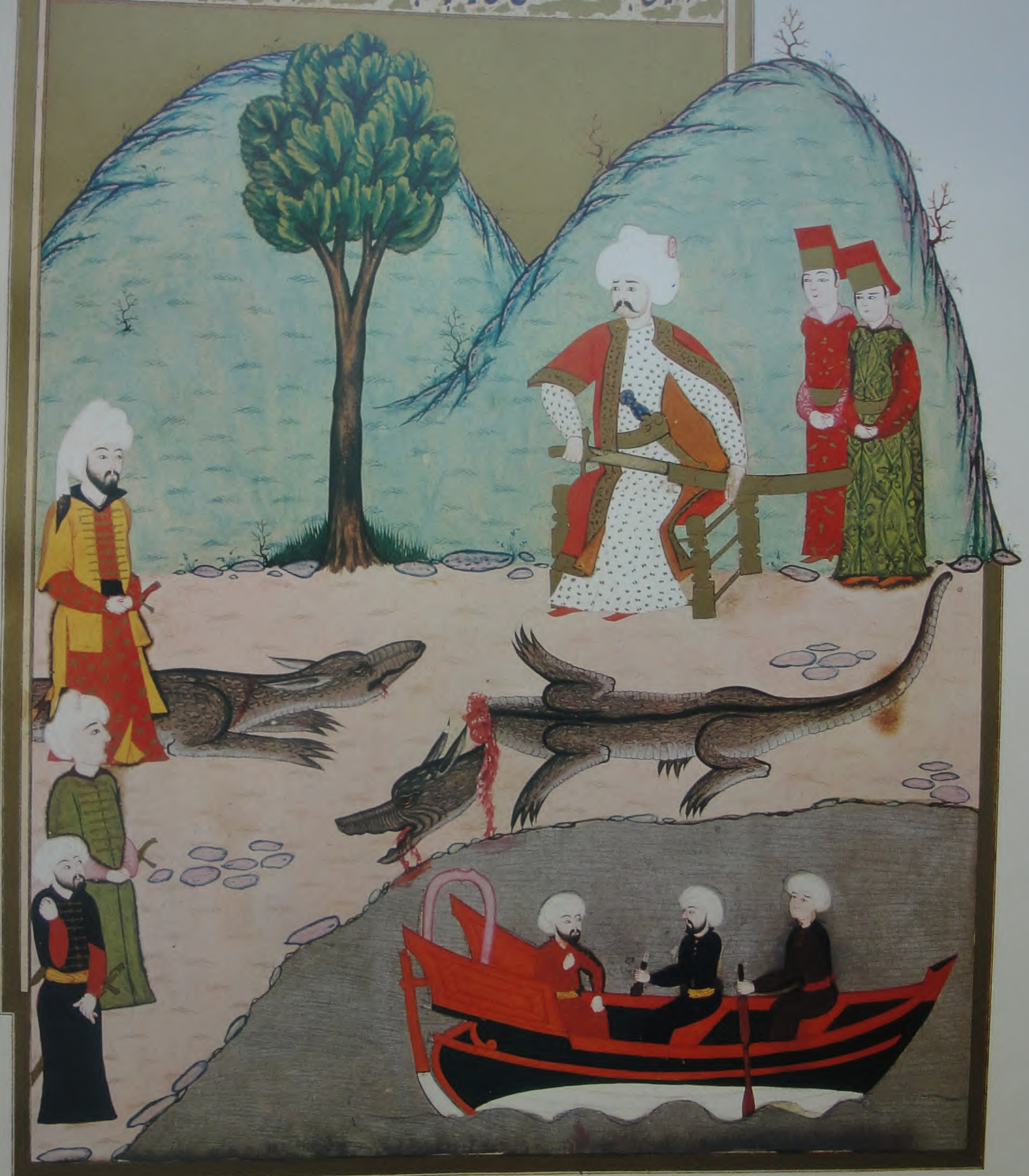

Yavuz Sultan Selim'in Kızılbaş Seferinden dönüşü

شعار عرب و عجم فتح و فتحند و مبارک بیلر نه قوشاند و قلدی تیغ جهان خانی ملک
 ارایسی نیامدن چهاروب اول سیل ضحمت نیل حرکت تسانه بر یکجک حواله ایتد و کده در حال
 کله دقین بو غارنه دک ایکلی شق ایلو پ براغی قودسی و بو حاله بیع امل نظاره

Yavuz Sultan Selim'in Nil Nehri kıyısında kılıcı ile bir timsahı kesmesi

Minyatürlerin listesi

Nakkaş Osman'ın yaptığı minyatürler

1. Bağdat'tan bir arslancının getirdiği arslanın Osman Gazi'nin çizmesini yalaması.
2. I. Murad'ın altunlu bir çomak ile bir kaplanı vurması.
3. I. Murad'ın zırh giydirilmiş bir kurdu ciridle vurması.
4. I. Murad'ın Vize, İnçeğiz ve Çatalburgaz hisarlarının fethinden sonra bir kavak gölgesinde dinlenmesi.
5. I. Murad'ın bir av dönüşünde Kaplıca İmaretine geldiği zaman elinde bulunan bir doğanın kaçması.
6. I. Murad'ın Sırp fedaisi Miloş tarafından şehid edilmesi.
7. Yıldırım Bayezid'in Yenişehir'de avlanması.
8. Macarların Niğbolu Kalesi'ni muhasarası ve Yıldırım Bayezid'in gelişi.
9. Çelebi Sultan Mehmed'in Anadolu'da cülûsu.
10. Çelebi Sultan Mehmed'in Karaman Seferine niyet ettiği sırada Kızılırmak kenarında avlanması.
11. Çelebi Sultan Mehmed'in Eflak Seferine giderken Tuna Nehri kenarında Uruscuk'ta kovandan bal çalanları cezalandırması.
12. Çelebi Sultan Mehmed zamanında bir yılda iki sefer olması sebebiyle askere bahşiş ve in'am dağıtılması.
13. Çelebi Sultan Mehmed'in ölümünün askerden gizlenmesi.
14. II. Murad'ın Bursa'da cülûsu.
15. Macar Kahramanı ve Kral Nâibi Yanko (Hunyadi Janos) nun çelik miğferinin II. Murad tarafından kılıç darbesiyle parçalanması.
16. II. Mehmed'in Edirne'de cülûsu.
17. II. Bayezid'in cülûsu.
18. II. Bayezid'in Filibe civarında Uzunova'da avlanması.
19. Yavuz Sultan Selim'in Dulgadır Hükümdarı Alâüddevle'ye karşı seferi sırasında Küskünderesi kenarında otağ kurduğu yerde kaplan avlaması.

Ali Çelebi'nin yaptığı minyatürler

20. Sultan Orhan'ın cülûsu.
21. Orhan Gazi'nin kuvvet gösterisi: Büyük bir gürzü kaldırıp dizlerinin üstünde bir müddet tuttuktan sonra yere indirmesi.

22. Orhan Gazi'nin Kaluyaven (Bizans Prensi Kalo - Yoannis olması muhtemel) Beye kendi çektiği bir oku hediye etmesi.
23. I. Murad'ın cülûsu.
24. Yıldırım Bayezid'in Kosova'da cülûsu.
25. II. Bayezid huzurunda Tunus Sultanı'nın hediye ettiği bir arslan ile susıgırının mücadelesi ve II. Bayezid'in susıgırını öldürmesi.

Mehmet Bey'in yaptığı minyatürler

26. Osman Gazi'nin hükümdar olması.
27. Marin ismindeki kâfir elçisi ve maiyeti huzurunda, II. Murad'ın bir hedefe üç defa ok atışı.
28. Fatih Sultan Mehmed'in Atmeydanı'ndaki Yılanlı Sütuna şaşper atışı.
29. Fatih Sultan Mehmed'in Belgrad Kalesi'ne hücumu.
30. Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmet Bey'in babasının alemlerini Fatih'in huzurunda görmesi.
31. Mengli Giray Han sefere katılmak üzere II. Bayezid huzurunda.
32. Kırım Han'ı Mengli Giray huzurdan çıktıktan sonra.
33. Manastır'da bir ırmağı geçerken, II. Bayezid'e suikastta bulunan birinin öldürülüşü.
34. Yavuz Sultan Selim'e Kansu - Gavri'nin kesik başının getirilmesi.
35. Yavuz Sultan Selim'in bir aynaya ok atışı.

Veli Can'ın yaptığı minyatürler

36. II. Murad'ın Ergene suyu üzerinde inşa ettirdiği yüzyetmişdört kemerli köprü.
37. İstanbul plânı.

Molla Tiflisî'nin yaptığı minyatürler

38. Topkapı Sarayı'nda Bâb-ı Hümayûn ile Bâb-ı Saadet arasındaki Birinci Avlu ve bu avluda bulunan bazı binalar.
39. Bâb-ı Saadet, İkinci Avlu ve Kubbealtı.
40. Arz Divanhanesi, Bâb-ı Âli, Sur-ı Sultanî, deniz ve bazı köşkler.

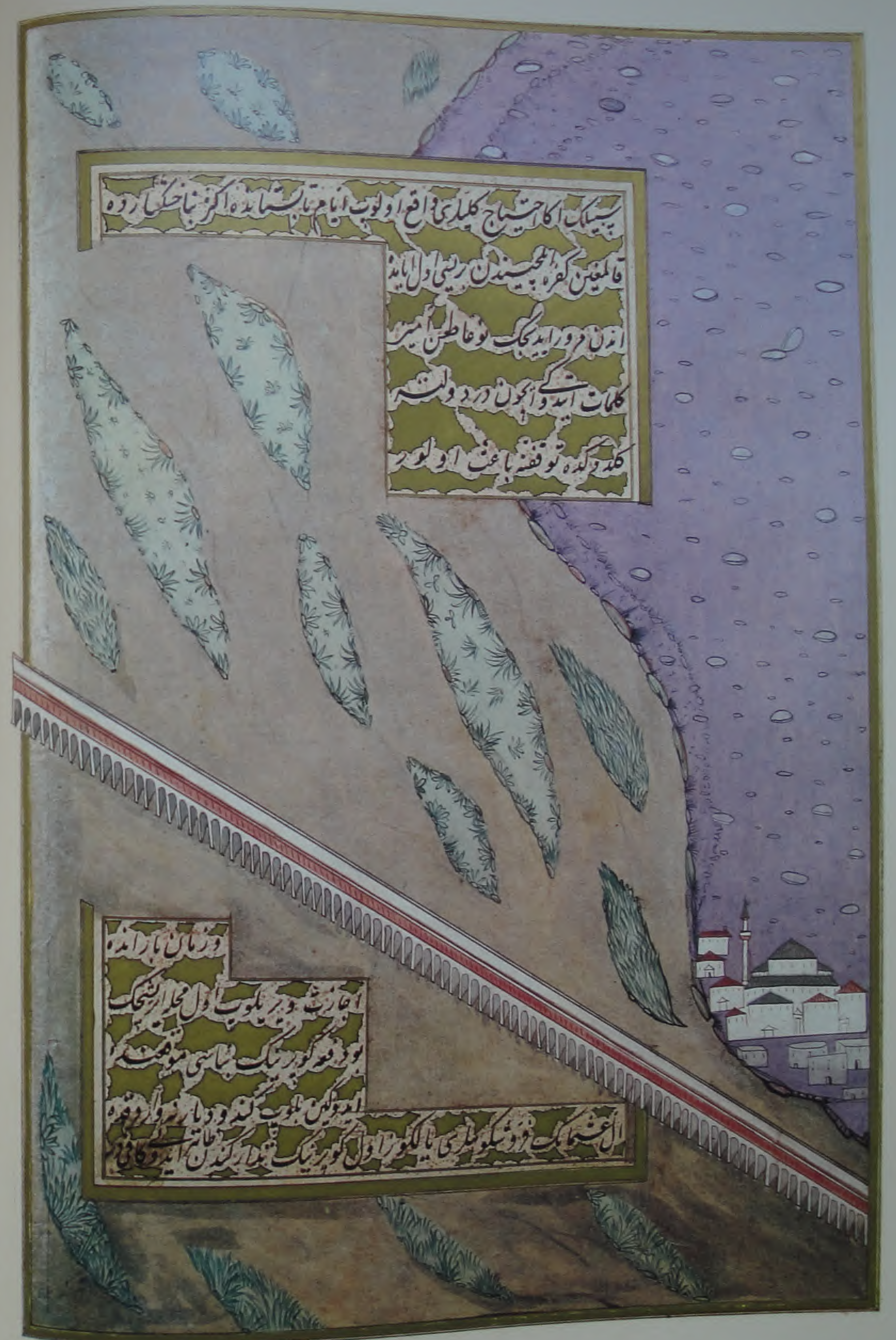
Mehmet Bursavî'nin yaptığı minyatürler

41. Yavuz Sultan Selim'in cülûsu.
42. Yavuz Sultan Selim'in Kızılbaş Seferi'nden dönüşü.
43. Yavuz Sultan Selim'in Nil Nehri kıyısında kılıcı ile bir timsahı kesmesi.

II. Murad'ın Ergene suyu üzerinde inşa ettirdiği yüz yetmiş dört kemerli köprü

بر حسب
احضرت ولیہلم ثانی
ایمپراطور آلمان و پادشاه پروسیا
این نسخه نفیس دیوان بلاغت عنوان سلطان سلیم خان اول
با تمام بندہ قصری پاول هورن
معلم السنہ شرقیہ و دروار الفنون استر اسبورغ
منتخب از هفت نسخ مختلفہ

در مطبعہ دولتی در شہر شیربرلین با تہت آلمان

بر نیو رطبع آراستہ گردید

۱۹۰۶

بر حسب
ام حضرت و مہتمم ثانی

ایمپراطور آلمان و پادشاہ پروپس

این نسخہ نفیس دیوان بلاغت عنوان سلطان سلیم خان اول

باہتمام بندہ قیصری پاول ہورن

معلم السنہ شرقیہ دروار الفنون استرا سبورغ

منتخب از ہفت نسخ مختلفہ

در مطبعہ دولتی در شہر شیر برلین با تہت آلمان

بر نیو طبع آراستہ کردید

۱۹۰۴

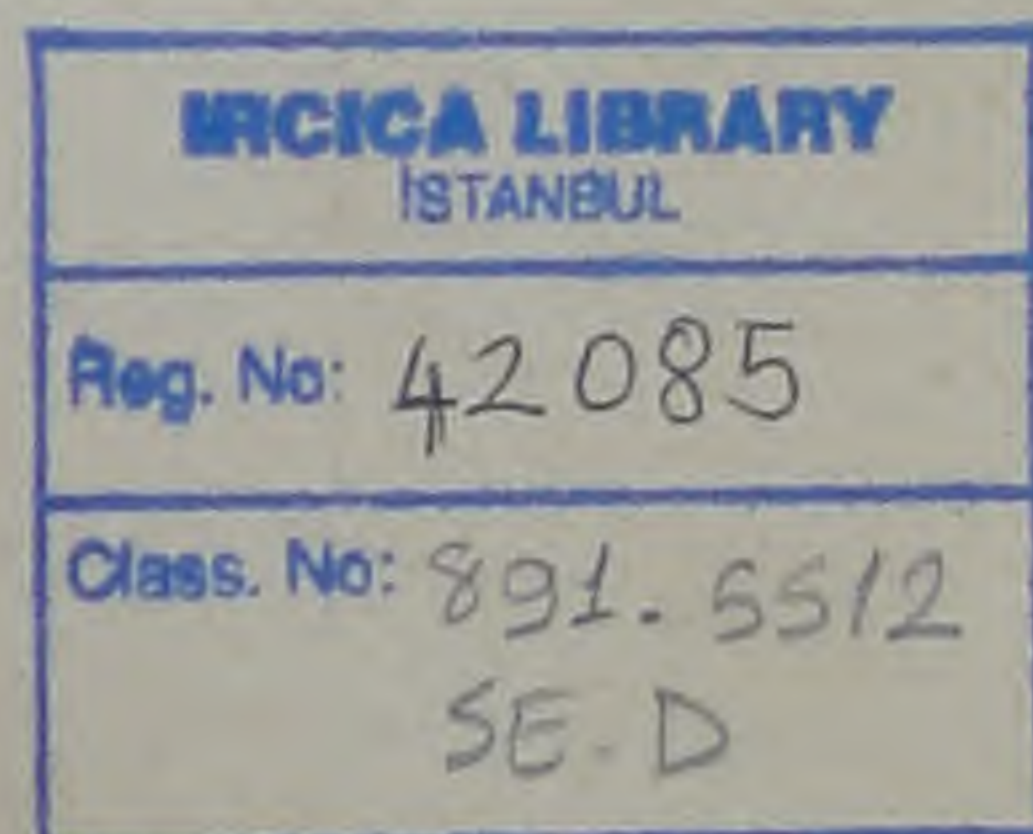
افادۀ ناشر

سلاطین سالفۀ عثمانیہ حضراتنک ادبا و شعرائی حمایہ امرندہ کی علو ہمتلری و حتی مشار الیہم حضراتندن بعضیلرینک بالذات انشاد شعر خصوصندہ پرورده بیوردقلری میل و رغبت معلوم و مسلم انامدر از جملہ سلطان سلیم خان اول حضرتلرینک زادۀ طبع بلغا پسندانہلری اولان اشعار لطافت آثارلری کندولرینی ملک الشعرا نامیلہ یاد و تذکیرہ و کلام الملوک ملوک الکلام توصیفیلہ توفیر و تبجیلہ وسیلہ جلیلہ اولمش و تاریخ ادبیاتدہ پک پارلاق بر موقع ممتاز احراز بیورمش اولان خاقان مشار الیہ حضرتلری دیوان اشعارینک مکمل صورتدہ تدوین و تمثیل اوتہدن بری بین الادبا آرزو اولمقدہ بولمسنہ بناء بوسکرہ اشبو دیوان بلاغت بیانک آلمانیا دولتی مطبعہ رسمیه سندہ طبع اولنہرق سلالہ طاہرہ آل عثمانک خیر الخلقی و تحت عالی بخت سلطنت سنیہنک جالس ذی شرفی حامی معظم علوم و فنون شوکتلو **عبد الحمید خان ثانی** حضرتلریہ تقدیم و اهدا اولمسی آلمانیا ایمپراطوری حشمتلو ایکنجی و یلہلم حضرتلری طرفندن امر و تنسیب بیورلمشدر .

خاقان مشار الیہ سلطان سلیم اول حضرتلری دیواننک برلیندہ کائن پروسیا حکومتی کتبخانہ قرائسندہ محفوظ محفظہ تکریم اولان نسخہ نفیسہ سی ولوندرده موزہ بریتانیکدہ و اوپسالہ شہری کتبخانہ قرائسندہ و درسعادتدہ حمیدیه واسعد افندی و فاتح کتبخانہلرنده موجود اولان یازمہ نسخہلری ناشر کتاب طرفندن تدقیق و تتبع ایدلش ونور عثمانی الیہ عاطف افندی کتبخانہلرنده کی نسخہلرک رؤیت و مطالعہ سی ایچون دخی ۱۸۹۹ سنہ میلادیہ سندہ ناشر مومی الیہ درسعادتدہ تثبثاتدہ بولمش ایسده تیسر نمای حصول اولہ میوب پارس کتبخانہ ملیسندہ موجود

بولنان نسخه نك مستشرق شهير موسيو هوارت طرفدن مقابله سنه همت اولنش و ذاتاً اشعار مذكوره نك نسخ
 سائرهنك موجوديتي دخي غير معروف بولنش اولوب خاقان مشار اليه حضرتلرينك سائر بعض پراكنده اشعارى
 دخي ۱۲۹۲ سنه هجريه سنه در سعادته طبع اولنان طيارزاده احمد عطا تاريختك دردنجي جلدنده موجود در.
 نسخ مذكوره نك بعضيلرنده موجود اولان اشعار ديكر لرنده كوريله مامش اولديني كي صورت ترتيبلى دخي
 متخالف ايدوكندن ذكر وتعداد ايديلن ماخذلردن سلطان سليم اول حضرتلرينك اوچ يوزبش قطعه آثار منظومه لرى
 جمع ايديله بيلمش وقافيه لره كوره حروف هجا ترتيبى اوزره طبع ايتديريلوب نسخه لره تصادف ايديلان تخالف
 افاداتك اهمملى دخي آيوجه ذكر ويان ايديله رك بو صورته نسخ موجوده نك هيچ برينك كاملاً محتوى اوله
 مدينى اوچ يوزبش عدد اشعاردن مركب برار وجوده كيرلمشدر بو ديوانك شو صورته
 ساحه آراى انتشار اولسى شهريار اعظم سلطان عبد الحميد خان ثاني حضرتلرينك
 محب خالصلى ايمپراطور مشار اليه حضرتلرينك بو بابده كي تشويقات
 محبت كسترانه جليله حشمتناهيلرى آثارندن اولمغه ناشرى
 دخي بومناسبت حسنه ايله برخدمت مستوجب
 الشرفك ايفاسنه موفق اولديغندن
 طولاني اكتساب مفخرت
 بي پايان ايلر

در توحید باری جل شانه

اسے ترا پرده عزت علم کیتانی
 هیچ دارا بدت بنده هزاران خسرو
 جلوه حسن^(۱) تو ظاهر زرخ هر زیب
 تو نسان در تنق نور ظهورت همه حب
 در طلبکارے انوار تو همچون مه و مهر
 هیچ بی امر تو از بنده نیاید امری
 سر بر هستی ما جمله چه مستی خاکست
 کرده حکم تو روان از عدم آباد ازل
 قدرتت را که نداشت بحکمت بر طاق
 مثل موسی بسر طور ترا صد عاشق
 هر کرا حکم^(۲) تو راند ز سر پرده حال
 چون دید قهر تو پرواز بشاپین قضا
 یک شدا بود سلیمان بعصا و زمییل
 مصطفی بود یتیمی ز عرب پست ورت
 پسر نوح نسبی را غضبت رسوا کرد
 رستم زال زیک پیرزنی کم بودی
 پادشاه با بسیی که شگدای در تست
 بهش شاهی از سلطنت دهری
 کس نه همتای تو در ملک بی همتایی
 ای تو دارنده وزیر بنده تر از دارایی
 این چه حسن^(۳) و چه ظهورت بدین زیبایی
 رویت از غیر نمان و ز همه رو پیدایی^(۴)
 از شفق دیده افلاک بخون پالایی
 من بامر تو کنم هر چه توام فرمانی
 نه ز دست کرم ریشته در یسنایی
 روز و شب را چه دو قصد بجهان پیانی^(۵)
 همچو یک شیشه بود نه شک میسنایی
 بر زبان لاله و پیمش شده در آلائی
 نه ز تقوی بودش بهره نه از مولائی
 پشه در کلمه فرود کند عنفتائی
 یافت از لطف تو آن خمت و ملک آرائی
 دادش انعام تو تاج شرف والائی^(۶)
 و رکنی امر کند ارمنی عیمائی
 شکر نه از پشت تو ی یافت چنان بریائی^(۷)
 دانشی بخش که افزون بود از دانائی
 شاهی آنست که راهش سوی خود بخائی

۲ در نعت رسول

ای برانراشته ذات علم بالاله
سایه کردی برت ابر که با این عظمت
آدم اول که شکنه کرد همی دانستی
عرش زان شکنه برکنکه شد زیور^(۱) نور
بت پرستی یجز از مهر تو هر که هست
روح از جسم مجرد شده و روحانی
حالتی کان تو نبود هوس و باد هوا
جز ره شرع تو رقت چه بسی شکرهای
هست امید سیمی شهنشاهی تو
که ییاد زوصالت شرف مینائی

۳ در توحید

خدایا ترا زبند این پادشاهی
کنی پست آرا که نبود پسندت
بغیر از توشاهی شاید کسی را
بر اثبات ذات که در هر صفت هست
اگر عاصیم من تو رحمت مکن کم
تو ده استقامت در امتحان علم
ز شرم شکنه چون شفق با کواکب
شده دود دل پرده در پیش چشم
بغیر از توام نیست از کس امیدی
که هر پادشاه را تو پشت و پناهی
دهی سرفرازی بر کس که خواهی
که اسرار هر بنده دانی کهای
شکوه اسناد اشیا زبند تا بهای
چو کس نیست در دعوی یگانهی
که هستم براه غمت مرد رایی
کنم سخن از افک رخسار کهای
ما خود چه نامه بس این رویایی
یخت سیمی خود را آلی